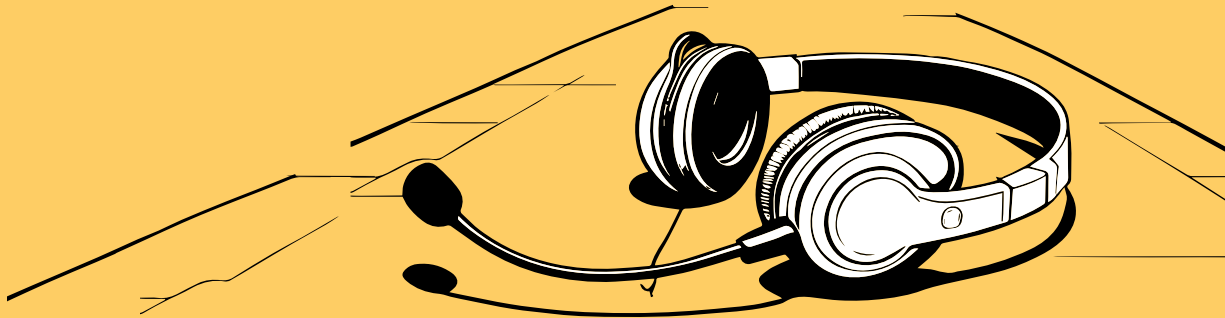

P E N
N O R W A Y

Türkiye'deki Mahkemelerde Kürtlerin Dil Hakları

Türkiye'deki mahkemelerde Kürtçe-Türkçe
tercüme hizmetlerinin sağlanma standartlarını
belirlemek ve dilinde delil sunmak, ifade vermek
veya savunma yapmak isteyen sanıkların
deneyimlerini değerlendirmek amacıyla yapılmış
ankete dayalı rapor.

2025

©PEN Norveç, 2025

Bu kitapçık PEN Norveç tarafından hazırlanmıştır.

Hazırlayan: Caroline Stockford, Türkiye Danışmanı

PEN Norveç Hakkında

PEN Norveç, kendini ifade özgürlüğünü savunmaya ve geliştirmeye adanmış ve ifade özgürlüğünü kullandığı için risk altında olan yahut hapsedilen yazar, gazeteci ve diğer kişileri destekleyen bağımsız bir kuruluştur. PEN Norveç'in hedefi herkesin kendini özgürce ifade etme hakkına sahip olmasıdır.

PEN Norveç, 1921 yılında kurulan ve dünyanın en büyük yazar ve ifade özgürlüğü örgütü olan Uluslararası PEN'in (PEN International) bir parçasıdır.

İletişim bilgileri:

pen@norskpen.no

Sentralen, Øvre Slottsgate 3, 0157 Oslo, Norveç

www.norskpen.no Facebook: /NorskPEN Instagram: /norskpen

Bu rapora PEN Norveç'in sitesinden İngilizce,
Türkçe ve Kürtçe olarak çevrimiçi ulaşılabilir.

P E N
N O R W A Y

Türkiye'deki Mahkemelerde Kürtlerin Dil Hakları

Türkiye'deki mahkemelerde Kürtçe-Türkçe
tercüme hizmetlerinin sağlanma standartlarını
belirlemek ve dilinde delil sunmak, ifade vermek
veya savunma yapmak isteyen sanıkların
deneyimlerini değerlendirmek amacıyla yapılmış
ankete dayalı rapor.

2025

İçindekiler:

Giriş.....	6
Kürtçenin kullanılmasına ilişkin Türkiye'deki yasal hükümlerin bir tarihçesi.....	9
Türkiye'deki davalarda sanıkların tercüme hizmetine erişimine ilişkin mevcut yasal hükümler.....	12
Yargılama sürecinde Kürtçe kullanmak isteyen 225 sanıkla yapılan anket çalışması.....	18
Tercümanlarla Yapılan Görüşmeler.....	32
Avukatlar ile Yapılan Görüşmeler	35
Sonuç ve öneriler.....	38
Tablo: Anket sonuçları.....	41
PEN's Girona Manifesto.....	42

Giriş

PEN Norveç insan haklarının Türkiye'deki durumunu on yıllardır izlemektedir. Özellikle 2018'den bu yana gazetecilerin ve sivil toplum aktörlerinin yargılandığı davaları yakından izliyor, bunların birçoğunu bizzat takip ediyor ve her bir dava hakkındaki duruşma raporlarını derliyoruz. Türkiye'deki yargı sisteminin ceza muhakemesi hukukuna ve ülkenin taraf olduğu sözleşmeler ile şartlara ne denli uyduğunun veya uymadığının bu şekilde yakından izlenmesi daha başka projelere de vesile olmuştur ki bunlardan biri, şimdiye kadar 30 iddianamenin ulusal ve uluslararası standartlara uygunluğunun değerlendirildiği Türkiye İddianame Projesi'dir.

Gerçekleştirdiğimiz duruşma izleme faaliyetlerinin bir diğer sonucu da özellikle terör propagandası, silahlı bir örgüte yardım veya üyelik gibi suçlarla çıkarıldıkları duruşmalarda Kürt sanıkların nasıl bir muameleye maruz bırakıldıklarına tanıklık etmek oldu. Gözlemlerimize göre kaçma riski veya delillerin karartılması çoğu zaman söz konusu olmamasına rağmen, yargılama öncesi tutukluluk uygulaması neredeyse evrensel olarak kullanılmakta; iddianamelerde silahlı grupların örgütlenişini ve tarihini uzun uzadıya anlatan kopyala-yapıştır bölümler kendine yer bulabilmekte; ve ilk gözaltına alınmalarından başlayarak resmi olarak tutuklanmaları ve sonrasında da yargılanmaları süresince, yani tüm yargı sürecinde sanıkların dil hakları reddedilmekte ve bunun da ötesinde, sanıkların dilleri ve kültürleri yargı mensuplarının hakaretine maruz kalabilmektedir.

Çeşitli PEN merkezlerinin yakından izlediği Kürt gazeteci Nedim Türfent davası sırasında, duruşmaların çoğunda Türfent'in Kürtçe konuşmasına izin verilmediğini ve talebi kabul edildiğinde de bu kez tercümanın yetersiz kaldığını, sanığın konuşmasını kelimesi kelimesine tercüme etmek yerine hazır cümleleri tekrarladığını duyduk. Bu durum bizi Türkiye'deki mahkemelerde verilen tercümanlık hizmetini daha yakından incelemeye yöneltti.

Devletin ya da bağımsız bir kurumun düzenlediği sınavlara girmiş olmak ya da menşe ülkede verilen başka bir mesleki yeterliliğe sahip olduğunu beyan etmiş olmak şartı aranmamakta, bunun yerine yargı sisteminin tüm kademelerinde verilecek tercüme hizmetine ilişkin mevcut düzenlemeye göre, bölge mahkemelerinin noter önünde yeterliliğe sahip olduklarına yemin eden tercümanların listelerini derleyip yayınlaması gerekmektedir. Biz bunu öğrendikten sonra, Türkiye’de hukuk davalarından Ağır Ceza Mahkemelerine kadar herhangi bir düzeyde bir davada sanık pozisyonunda bulunmuş çok sayıda Kürtle birlikte bir anket çalışması yapmaya karar verdik. Bu çerçevede onlara deneyimlerini, davanın ayrıntılarını kolayca anlayıp anlayamadıklarını, kendilerine bir tercüman verilip verilmediğini, verildiyse bu tercümanın ne kadar iyi performans gösterdiğini ve ayrıca Kürtçe savunma yapmayı talep ettiklerinde mahkemelerde gördükleri muamele hakkında ne hissettiklerini sorduk.

Dünya çapındaki PEN merkezlerinin ve Uluslararası PEN’in temel sorumluluklarından biri, dil haklarının dünya çapında izlenmesidir. Sadece risk altındaki, hapisteki yazarlar, kadın yazarlar ve barış için yazanlara destek vermek ve onlar için kampanyalar yürütmekle kalmayan PEN, aynı zamanda dünya çapında çeviri ve dil haklarının gelişimini de desteklemektedir. Dünyanın her bölgesinde bulunan PEN merkezlerindeki üye komiteleriyle Uluslararası PEN Çeviri ve Dil Hakları Komitesi 2016’da Johannesburg’da¹ Afrika dilleri konferansını, Güney Amerika’nın yerli dillerini (ki bu konu 2019’da Meksika Chiapas’ta düzenlenen Çeviri ve Dilsel Haklar Komitesi toplantısında² masaya yatırılmıştır), 2024 yılında da Filipinler³ ile Kuzey Finlandiya’nın Sami halklarının yerli dillerini desteklemiştir. ⁴ Bu çalışma Girona Manifestosu doğrultusunda yürütülmektedir.

Çeşitli mekanizmalar kapsamında korunan dil hakları, yargısal konular bağlamında da özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6/3a ile koruma altına alınmıştır. Söz konusu madde adil yargılanma hakkı ile en kısa sürede hakim karşısına çıkarılma ve suç ile itham edilen kişiye yöneltilen suçlamaların onun anladığı dilde açıklanması konularını kapsar. Türkiye’de herkesin henüz okuryazar olmadığı ve başta kadınlar olmak üzere Türkçe bilmeyen ve konuşamayan çok sayıda Kürt olduğu unutulmamalıdır. ⁵

AİHS Madde 5/2: “Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.”

Ne var ki, Türkiye Anayasası vatandaşların yasal süreçlerde, eğitim ortamlarında ya da belediye hizmetlerinde anadillerini konuşmalarına izin veren bir düzenleme sunmamaktadır. Türkiye nüfusunun yaklaşık %20’sinin Kürt kimliğine sahip olmasına rağmen⁶, Kürtçe yabancı bir dil olarak kabul edilmekte ve Türkiye’de resmi bir dil olarak tanınmamaktadır. Buna ek olarak, bir tercümanın dil becerilerini ölçmek için standart bir sınav, Türkçeden Kürtçeye veya Türkiye dışında konuşulan herhangi bir yabancı dilde verilen tercüme hizmetine ilişkin olarak ülke çapında düzenlenen bir eğitim programı, sunulan hizmete ilişkin bir notlandırma veya standardizasyon mevcut görünmemektedir.

Mahkemede Kürtçe konuşmak isteyen sanıkların, onları temsil eden avukatların ve Türkiye'deki karakollarda ve mahkemelerde iletişimi kolaylaştırmak için çalışan tercümanların içinde bulunduğu durumu değerlendirmek amacıyla hazırladığımız bu raporda, Kürtçe konuşan 225 sanık ve mahkumla anket yaptık, avukatlara ve tercümanlara ulaşarak görüşlerini aldık ve mevcut yasal hükümleri değerlendirmeye sunduk.

Bu çalışmada benimsenen metodoloji şöyledir.

- a) Hem konuyla ilgili sayısal verileri hem de Kürtçeye karşı mevcut önyargının veya tercüman bulundurma hakkının verilmemesinin sanıklar üzerindeki etkisini anlamak amacıyla istatistiksel ve anlatı bileşenlerini kapsayan bir anket tasarlanmıştır.
- b) Biri Türk diğeri Kürt iki avukat bu anketi cezaevlerine götürmüş, ayrıca anketi doldurmaları için eski sanıklarla telefonda görüşmüştür. PEN Norveç tüm anket katılımcılarının kimliklerini anonimleştirmiştir.
- c) Kürt müvekkillerle çalışan avukat ve tercümanlarla anketimiz aracılığıyla iletişime geçilmiştir.
- d) Kürtçeye yönelik dilsel ayrımcılığın tarihsel arka planına bakılmış ve söz konusu arka plan burada aktarılmıştır.
- e) Türkiye'deki kalifiye tercüman eksikliği ile Britanya'daki durum ve Chartered Institute of Linguists (CIOL) tarafından verilen Kamu Hizmeti Tercümanlığı Diploması karşılaştırılarak, Türkiye'de CIOL benzeri bağımsız bir kurumun kurulması tavsiyesi getirilmiştir.
- f) Tavsiyelerimizi sunarken bu tür büyük altyapı değişikliklerinin zaman alacağı da göz önünde bulundurulmuştur.

Gerçekleştirdiğimiz bu tarafsız ve bilimsel araştırmanın, Türkiye'de çalışan tüm dil çiftlerindeki tercümanlar için geçerli mesleki yeterlilik standartlarının oluşturulmasında faydalı olmasını, sanıkların savunmalarını kendi dillerinde sunma ve eğitilmiş, nitelikli ve bağımsız bir tercüman aracılığıyla davalarının tüm ayrıntıları ve tutuklanma riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilme haklarının daha fazla güvence altına alınması için tavsiyelerimizin uygulanmasını umuyoruz. Bu bağlamda dil ile siyasetin birbirinden ayrılarak, Kürt dil ve lehçeleri ile bunları anadili olarak konuşanların önyargı ve peşin hükümlerden arınmış bir şekilde hak ettikleri saygıyı görmelerini diliyoruz.

PEN Norveç olarak bu raporla 2025 yılında Türkiye'de, Birleşmiş Milletler'de (Türkiye için gerçekleştirilen Evrensel Periyodik İnceleme'ye bizden ve Uluslararası PEN'den gelen katkıları müteakip) ve Avrupa Konseyi'nde savunuculuk faaliyetleri gerçekleştirecek ve projeyi pilot eğitim oturumları ve istişareler yoluyla genişletmeye devam edeceğiz.

Caroline Stockford
Türkiye Danışmanı
PEN Norveç

Sonnotlar:

- 1 <https://www.pen100archive.org/tlrc-meeting-in-johannesburg/>
- 2 <https://www.pen-international.org/news/kl7hgawijz03vvftq8iehuw60olukn>
- 3 <https://www.pen100archive.org/panel-discussion-at-manila-congress/>
- 4 <https://www.suomenpen.fi/en/pen-tlrc-lausunto-saamen-kielista-ja-kirjallisuudesta/>
- 5 Neşe Düzel, "Pazartesi Konuşmaları" ("Monday Chats"), Yeni Yüzyıl (İstanbul), İnternet baskısı, 27 Nisan 1997: İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 1999 yılı Türkiye raporundan: "Türkiye'nin güneydoğusundan sorumlu devlet bakanı Dr. Salih Yıldırım, bölgede yaşayanların üçte birinin Türkçe bilmediğini, bu oranın kadınlar arasında yüzde 50'ye çıktığını belirtti." (www.hrw.org/reports/1999/turkey).
- 6 <https://yetkinreport.com/2024/11/18/turkiyede-ne-kadar-kurt-yasiyor-acilima-ne-diyorlar/>

Kürtçenin kullanılmasına ilişkin Türkiye'deki yasal hükümlerin bir tarihçesi

Konunun arkaplanı:

Modern Türkiye'nin sınırlarını belirlemek için yedi ay süren bir konferansın ardından, 24 Temmuz 1923'te imzalanan ve Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren nihai barış antlaşması olan Lozan Antlaşması'nın 39. Maddesinin son iki fıkrası şöyledir: "Herhangi bir Türk yurttaşının gerek özel ya da ticaret ilişkilerinde, gerek din, basın ya da her türlü yayın konusunda ve gerek toplantılarda herhangi bir dili serbestçe kullanmasına karşı hiçbir sınır konulmayacaktır. Resmi dilin varlığı kuşkusuz olmakla birlikte, Türkçeden başka dil ile konuşan Türk yurttaşlarına yargıçlar önünde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri için gerekli kolaylıklar gösterilecektir."¹

Ancak, yeni Türkiye Cumhuriyeti 1920'lerde kurulur kurulmaz, Kürtçe kullanımının azaltılmasını ya da Kürtçenin tümüyle yok edilmesini amaç edinmiş bir ayrımcılık politikası başlamıştır. Ülkede ortak dil olarak Kürtçenin yerine Türkçenin ikame edilmesi, tektipleştirmenin en etkili aracı olarak görülmüştür. 1960'tan günümüze kadar Türkiye'de birkaç devlet darbesi yaşanmış, bunları Kürtçenin kamusal hayattan çıkarılmasına yönelik politikalar takip etmiştir. Sonuçta köy ve kasaba isimleri Türkçeleştirilmiş, Kürtçe edebiyat dergileri ve mecmuaları, yeni doğan çocuklara Türkçe olmayan isimlerin verilmesi² yasaklanmış ve nihayetinde 'Türkçeden başka herhangi bir dille fikir ve düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması' tamamen yasaklanmıştır. ³ 1980 askeri darbesinden bir yıl sonra, Ekim 1981'de "Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. Bu tehditkar kanunun ikinci maddesi aşağıdaki cümleyi içeriyordu: "Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmî dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır." Türk vatandaşlarının resmi dilinin Türkçe olduğu ve başka bir dilin desteklenmesinin hapis cezasıyla cezalandırılacak bir suç olduğu kanunda açıkça belirtilmekteydi. Yasa ancak on yıl sonra, 25 Ocak 1991 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. ⁴

Dönemin Başbakanı Turgut Özal, 1992 yılında 1923'teki kuruluşundan bu yana Cumhuriyet'in sahip olduğu kültürleri tektipleştirme eğilimini eleştirerek bunun Anadolu'nun çok kültürlü yapısını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. ⁵

Benzer şekilde, 1992 yılında Refah Partisi'nin hazırladığı Kürt Raporu'nda Kürtlerin çoğunun ülkenin bölünmesinden yana olmadığı izlenimi edinildiği belirtilmiş, dolayısıyla Kürtlerin dilsel ve kültürel haklarını kullanmalarının ayrılıkçılık tehdidine kapı açmadığı fikrinin haklılık taşıyabileceği ifade edilmiştir.

2005 yılında dönemin Başbakanı Erdoğan, Kürtçenin⁶ ve lehçelerinin konuşulması ve yazılmasının önündeki engelleri kaldırma sözü vermiştir. 2007 yılında AKP'nin başlattığı Demokratik Açılım kapsamında (daha küçük nüfusa sahip kesimler tarafından ana dil olarak kullanılan diller için başlatılan açılımların yanı sıra) Kürt Açılımı da yapılmış ve Kürtçenin medyada kullanılmasına yönelik yasağı kaldıran reformların⁷ önü açılmıştır.

Kürtçe dil kursları resmi olarak Ağustos 2002'de⁸ başlatılmış, buna göre Kürtçeyi ve Anadolu'da konuşulan diğer dil ve lehçeleri öğreten özel dil kurslarının açılması mümkün hale getirilmiştir (md. 11). Daha sonra Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) izniyle hem özel hem de devlet üniversitelerinde Kürtçe ve lehçelerinde dersler verilebilir olmuştur.⁹ Ancak 2016'daki darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hal kapsamında Kürtçe kursları, okullar ve üniversiteler bir kez daha kapatılmıştır. Bu kapsamda çıkarılan kanun hükmündeki kararnamelerin birçoğu, darbenin azmettiricileri oldukları söylenen Gülenlilerden ziyade, Kürt kurum veya kuruluşlarını hedef almış, bu durum da birçok kişi tarafından Kürt kültürüne daha fazla kısıtlama getirmek için başvurulmuş bir taktik olarak görülmüştür.¹⁰

YÖK 26 Ocak 2011 tarihinde Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinin kurulmasını onaylayınca Mardin Artuklu, Muş Alparslan ve Bingöl Üniversitelerinde ilgili bölümler açılmış, yanı sıra Bingöl ve Tunceli'de (Dersim) Zaza Dili ve Edebiyatı bölümleri çalışmalarına başlamıştır. Kuruluşlarından bu yana, söz konusu bölümler her yıl yaklaşık 100 öğrenciyi mezun etmiştir.

2022 yılında Türkiye genelinde atanan 20. 000 öğretmenden ikisi Kurmanci ve biri Zazaca olmak üzere sadece üçü Kürtçe öğretmeni idi. Yirmi milyondan fazla Kürdün yaşadığı bir ülkede binlerce Kürtçe öğretmeni hâlâ atanmayı bekler durumdadır.

Ancak 2016'daki darbe girişiminin ardından ilan edilen OHAL kapsamında Kürtçe kursları, okullar ve üniversiteler bir kez daha kapatılmıştır. Bu kapsamda hükümet tarafından çıkarılan kanun hükmündeki kararnamelerin birçoğu, darbe girişiminin azmettiricileri oldukları söylenen Gülenlilerden ziyade, Kürt kurum veya kuruluşlarını hedef almıştır. Birçok kişi hükümetin Kürt kültürüne daha fazla kısıtlama getirmek için bu durumu fırsat bildiğini düşünmektedir.¹¹

Türkiye ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı

Türkiye'de peşi sıra gelen hükümetlerin eylem ve politikalarının Kürt dilinin tırpanlanmasına yol açtığı, Kürtçeyi tam zamanlı bir ana dil olarak konuşan insanların her zamankinden daha az olduğu düşünüldüğünde,¹² Türkiye'nin Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalamayı göz önünde bulundurması tavsiye edilmektedir.

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın "özel ve kamusal hayatta bölgesel veya azınlık dilleri kullanma hakkının; Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde yer alan ilkelere ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi'nin ruhuna uygun olan inkâr edilemez bir hak olduğu" yönündeki önermesi Avrupa Şartı'nı imzalayan taraflarca¹³ desteklenmektedir. Avrupa Şartı'nın 7. 1. (d) Maddesi, "bu Şart'ın kapsamı altındaki konularda, bir bölgesel veya azınlık dili kullanan gruplar ve o devletin içinde benzer ya da aynı bölgesel veya azınlık dilini kullanan diğer gruplarla olan bağlantıların kurulup geliştirilmesi, bunun yanında Devlet içindeki farklı dilleri konuşan gruplar arasında kültürel ilişkilerin kurulması[nı]" sağlamak (md. 7. 1. (e)) ve "bölgesel veya azınlık dilinin uygun olan tüm basamaklarda öğretilmesini ve öğrenilmesini sağlamak için uygun araçlar ve ortamlar sağlamak" (md. 7. 1. (f)) amaçları doğrultusunda, imzacı tarafların "bölgesel veya azınlık dilinin yazılı ve sözlü olarak kamusal ve özel hayatta kullanılmasını kolaylaştır[masını] ve/veya teşvik e[tmesini]" şart koşturmuştur.

Belirli bir ülkede daha az konuşulan dillere karşı ayrımcılığın önlenmesine ilişkin olarak Avrupa Şartı (md. 7. 2) şöyle demektedir: "Taraflar, eğer hâlâ yerine getirmedilerse, bir bölgesel veya azınlık dilinin kullanımı ile ilgili olan ve dilin sürdürülüp geliştirilmesini tehlikeye sokacak ya da engelleyecek adil olmayan herhangi bir ayrımcılık, dışlama, kısıtlama ya da tercihten vazgeçmeyi taahhüt ederler. Bir bölgesel veya azınlık dilini kullananlar ile geri kalan nüfus arasındaki eşitliği desteklemek üzere alınan veya o dili kullananların özel koşullarını gereğince dikkate alan herhangi bir lehte önlem daha yaygın kullanılan dile karşı bir kısıtlama olarak kabul edilmeyecektir."

Avrupa Şartı daha sonra kamu hizmeti alanında daha küçük nüfuslar tarafından konuşulan ya da daha az kullanılan yerel dillerin kullanılması ile eğitim, sağlık hizmeti ve iletişim gibi alanlarda kişinin kendi diline erişiminin taşıdığı önem konularıyla devam etmektedir. Kişinin kendi dilini öğrenme, yayma ve kullanma gibi temel hakları güvence altına alındıktan sonra, bu hakların sözü edilen kamu hizmetlerine doğru genişletilmesi doğal bir ilerlemedir.

Hukuki işlemler bağlamında Avrupa Şartı, kişinin kendi dilinde savunma yapma hakkına ilişkin olarak AİHS'ye benzer haklar sağlamakla kalmaz (md. 9 (Yargı Kurumları) (1, i, ii), bunu daha da ileri götürerek, (md. 9. 1. iii) . . ."yazılı veya sözlü talep ve kanıtların, sadece ve sadece bir bölgesel veya azınlık dilde ifade edildikleri için kabul edilmemesi söz konusu olamaz; ve/veya (iv.) talep edildiğinde yasal işlemlere ilişkin belgeler ilgili bölgesel veya azınlık dilde çıkarılır; gerektiğinde ilgili kişiler için ek bir ödeme yapmayı gerektirmemek kaydıyla çevirmenler ve çeviri metinler kullanılır;" demektedir.

Türkiye'deki mahkemelerde yabancı dillerde tercüme hizmeti sağlanmasına yönelik (yerel bir dil olan Kürtçeyi de kapsayan) reformlar yapıldığı göz önünde bulundurularak, Türkiye'deki yetkililerin Avrupa Şartı'nı imzalaması, böylelikle de ülkedeki azınlık dillerinin veya daha küçük nüfuslar tarafından kullanılan dillerin desteklenmesine istekli olduklarını göstermeleri önerilmektedir.

Sonnotlar:

- 1 https://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty-part-i_-political-clauses.en.mfa
- 2 Moustakis ve Chaudhuri, 2005; Yeğen, 2009.
- 3 Hughes ve Karakaş, 2009; Yeğen, 2009.
- 4 [kanundmc06602932.pdf](#).
- 5 Candar, 2013; Robins, 1993; Yucel, 2016.
- 6 Mitchell, 2012.
- 7 2001 tarih ve 4709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, Madde 9.
- 8 2002 tarih ve 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.
- 9 JEMIE Cilt 15, No 3, 2016
- 10 Engaging minorities under emergency: Turkish modular emergency and the Kurdish case revisited [OHAL Kapsamında Azınlıklara Yönelik Politikalar: Türkiye'deki Modüler OHAL Kapsamında Kürt Meselesini Yeniden Düşünmek] <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14683857.2023.2170725>
- 11 Engaging minorities under emergency: Turkish modular emergency and the Kurdish case revisited [OHAL Kapsamında Azınlıklara Yönelik Politikalar: Türkiye'deki Modüler OHAL Kapsamında Kürt Meselesini Yeniden Düşünmek] <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14683857.2023.2170725>
- 12 <https://www.rudaw.net/english/middleeast/turkey/15052024>
- 13 İmzacı ülkeler şunlardır: Ermenistan, Avusturya, Bosna Hersek, Hırvatistan, Kıbrıs, Çekya, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Macaristan, Lihtenştayn, Lüksemburg, Karadağ, Hollanda, Norveç, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Ukrayna ve Birleşik Krallık.

Türkiye'deki davalarda sanıkların tercüme hizmetine erişimine ilişkin mevcut yasal düzenlemeler

Türkiye'de tercümanlara yönelik eğitim ve öğretim konusunda hâlihazırda bir standart bulunmamaktadır. Yargılama sırasında tercümanlık yapmak isteyen kişilerin bir notere giderek kendilerinin yetkin olduklarını beyan ettikleri belgeyi onaylatması yeterli olmaktadır. Lise eğitimi tamamlamış olmak dışında herhangi bir yeterlilik şartı aranmamaktadır.

Bu bölümde tercüman listelerinin idaresi ile ilgili olarak 5 Mart 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan düzenleme ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) tercüman teminini kapsayan 202. maddesi sunulmaktadır.

5 Mart 2013 SALI	Resmî Gazete	Sayı : 28578

YÖNETMELİK

Adalet Bakanlığından:

CEZA MUHALEMESİ KANUNUNA GÖRE TERCÜMAN LİSTELERİNİN DÜZENLENMESİ HAKKINDA YÖNETMELİK

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç ve kapsam

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı, ceza muhakemesinde;

a) Soruşturma veya kovuşturma evresinde meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmeyen ya da engelli olan mağdur, tanık, şüpheli veya sanığın iddia veya savunmaya ilişkin beyanlarının,

b) Kovuşturma evresinde iddianamenin okunması ve esas hakkındaki mütalaanın verilmesi üzerine sanığın kendisini daha iyi ifade edebileceğini beyan ettiği başka bir dilde yapacağı sözlü savunmasının,

Türkçeye çevrilmesi için oluşturulacak tercüman listelerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

(2) Bu Yönetmelik; il adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonları tarafından tercüman listelerinin düzenlenmesi, güncellenmesi, tercüman olarak başvurabilecek olanların uzman oldukları dillerin belirlenmesi ve nitelikleri, başvuru şekli, başvuruların değerlendirilmesi, kabulü ve listeden çıkarılma usul ve esasları ile tercümanlarca uyulması gereken ilkeleri kapsar.

Dayanak

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik; 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 202 nci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar ve kısaltmalar

MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

- a) Bakanlık: Adalet Bakanlığını,
  - b) İşaret dili: Duygu, düşünce istek ve ihtiyaçların ifade edilmesi amacıyla el ve vücut hareketleriyle, mimikler kullanılarak oluşturulan görsel dili,
  - c) Kanun: 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununu,
  - ç) Komisyon: İl adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonunu,
  - d) Liste: İl adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu tarafından her yıl için oluşturulan tercüman listesini,
  - e) Tercüman: Soruşturma ve kovuşturma evresinde mağdur, şüpheli, sanık ve tanığın beyanlarını başka bir dilden veya işaret diliyle Türkçeye çeviren gerçek kişiyi,
  - f) UYAP: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemini,
  - g) Yıl: Takvim yılını,
- ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Tercüman ihtiyacının belirlenmesi

MADDE 4 – (1) Komisyonlar, her yıl en geç 15 Eylül tarihine kadar, yargı çevresindeki il ve ilçe Cumhuriyet başsavcılıklarından ve ceza mahkemelerinden hangi diller ve işaret dilinde tercümana ihtiyaç olduğunun 30 Eylül tarihine kadar bildirilmesini ister.

(2) Komisyonlar, gelen bilgilerden ve başvurulardan yararlanmak suretiyle hangi dil veya diller ile işaret dilinde tercüman ihtiyacı olduğunu belirler.

İlân

MADDE 5 – (1) Komisyonlar, tercüman olarak görev yapmak isteyenlerin komisyon başkanlığına müracaat etmelerini 15 Ekim tarihine kadar ilân eder. Bu hususu il ve ilçelerdeki gerekli görülen kamu kurum ve kuruluşlarıyla, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına yazıyla bildirir.

(2) İlân, duyuru metninin il adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu ve yargı çevresindeki adliyelerin divanhanesine asılması, mahallî bir gazetede ve elektronik ortamda yayımlanması suretiyle yerine getirilir. Bu konuda gerekirse diğer mutad vasıtalar da kullanılabilir.

(3) İlânda, listeye kabul edilenlerin yemin için hazır bulunmaları gereken tarih ya da tarihler de gösterilir.

Listeye kabul şartları

MADDE 6 – (1) Listeye kayıt olabilmek için tercümanın;

- a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması,
  - b) Başvuru tarihinde fiil ehliyetine sahip olması,
  - c) En az ilkokul mezunu olması,
  - ç) Başvuru tarihinde on sekiz yaşını tamamlamış olması,
  - d) Affa uğramış ya da ertelenmiş olsalar bile Devlete ve adliye karşı işlenen suçlar, 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununda yer alan suçlar ile basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflâs veya kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma suçlarından hükümlü olmaması veya hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmemiş olması,
  - e) Disiplin yönünden meslekten ya da memuriyetten çıkarılmamış veya sanat icrasından yasaklanmamış olması,
  - f) Komisyonun bağlı bulunduğu il çevresinde oturması veya bir meslekî faaliyeti icra etmesi,
  - g) Başka bir komisyonun listesinde kayıtlı olmaması,
- gerekir.

Başvuru usulü

MADDE 7 – (1) Tercüman olarak listeye kaydolmak isteyenler her yıl 31 Ekim tarihine kadar komisyona veya buralara gönderilmek üzere mahallî Cumhuriyet başsavcılıklarına bir dilekçeyle şahsen başvurur. Mahallî Cumhuriyet başsavcılıklarına verilen belgeler UYAP üzerinden ilgili komisyona gönderilir. Belgelerin asılları veya mahallî Cumhuriyet başsavcılıklarınca tasdik edilen örnekleri ayrıca ilgili komisyona ulaştırılır. Bu tarihten sonra verilen dilekçeler değerlendirmeye alınmaz.

(2) Başvuru dilekçesinde ayrıca kendisine ait bir banka hesap bilgilerinin belirtilmesi gerekir.

Başvuru dilekçesine eklenecek belgeler

MADDE 8 – (1) Başvuru dilekçesine;

- a) T. C. kimlik numarası beyanı,
  - b) Adrese dayalı nüfus kayıt örneği,
  - c) Tercüman olmak istediği dil veya diller ile işaret diline ilişkin diploma, ruhsatname, sertifika gibi belgelerin aslı veya komisyonca onaylanmış örneği. Böyle bir belgenin olmaması durumunda tercümanlık faaliyetini yerine getirecek derecede dil bildiğinin yazılı olarak beyanı,
  - ç) İki adet vesikalık fotoğraf,
  - d) Mezuniyet durumunu gösterir belgenin aslı veya komisyonca onaylanmış örneği,
- eklenir.

(2) Bir önceki yıla ait listede kayıtlı olanlardan birinci fıkranın (a), (c) ve (d) bentlerinde sayılan bilgi ve belgeler istenmez.

Başvuruların değerlendirilmesi

MADDE 9 – (1) Başvurular, başvuranların adları, bildikleri dil veya diller ile işaret dili, varsa çalıştıkları kurum ve kuruluşların adları, açık adresleri yazılmak suretiyle komisyonca kaydedilir.

(2) Başvurular, komisyon tarafından 30 Kasım tarihine kadar değerlendirilerek 8 inci maddede belirtilen belgelerin eksik olması ya da başvuru sahibinin 6 ncı maddedeki şartları haiz olmaması hâlinde, talebin reddine karar verilir. Redde ilişkin karar ilgisine tebliğ olunur.

(3) Talepleri uygun görülenlerin adları, bildikleri dil veya diller ile işaret dili, varsa çalıştıkları kurum ve kuruluşların adları, açık adresleri yazılarak oluşturulan liste en az yedi gün süre ile adliye divanhanesine asılır ve elektronik ortamda ilân edilir.

Yemin ve etik ilkeler

MADDE 10 – (1) Listeye ilk defa kabul edilenler ile listeden kendi isteği ile çıkarılıp yeniden kabul edilenlere komisyonca daha önce belirlenen ve ilân edilen gün veya günlerde Kanunun 64 üncü maddesinin beşinci fıkrası uyarınca yemin ettirilir.

(2) Tercümanlar görevlerini yaparken aşağıdaki etik ilkelere uygun davranmak zorundadırlar.

- a) Bağımsızlık.
- b) Tarafsızlık.
- c) Dürüst davranma ve doğruyu söyleme.
- ç) Görevini bizzat yerine getirme.
- d) Sır saklama.
- e) Temel yargılama ilkelerine uygun davranma.

Listelerin ilânı

MADDE 11 – (1) Yemin eden tercümanlardan oluşan listenin bir örneği, 31 Aralık tarihine kadar Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü ve Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığına, mahkemelere de duyurulmak üzere merkez ve bağlı ilçe Cumhuriyet başsavcılıklarına dağıtımli olarak gönderilir. Liste, adliye divanhanesine asılarak ayrıca ilân edilir.

(2) Komisyonlarca hazırlanarak Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığına gönderilen listeler birleştirilerek Yargı Mevzuatı Bülteni ve elektronik ortamda yayımlanır.

Tercüman giderleri

MADDE 12 – (1) Türkçe bilmeyen ya da engelli olan şüpheli, sanık, mağdur veya tanık için görevlendirilen tercümanın giderleri, yargılama gideri sayılmaz ve bu giderler Devlet Hazinesince karşılanır.

(2) Komisyonlarca oluşturulan listelerden Kanunun 202 nci maddesinin dördüncü fıkrası kapsamında sanık tarafından seçilen tercümanın giderleri Devlet Hazinesince karşılanmaz. Bu durumda, mahkeme tercüman gideri ile vezneye yatırılması gereken süreyi belirler.

Yargılamanın sürüncemede bırakılması

MADDE 13 – (1) Kanunun 202 nci maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca, tercüman hizmetinden yararlanma hakkı, yargılamanın sürüncemede bırakılması amacına yönelik olarak kötüye kullanılamaz.

Listeden çıkarılma sebepleri

MADDE 14 – (1) Listede yer alan tercümanların;

- a) Listeye kabul şartlarını sonradan kaybetmesi,
  - b) Kanunî bir sebep olmaksızın tercümanlık yapmaktan kaçınması,
  - c) Listeden çıkarılmayı talep etmesi,
  - ç) 10 uncu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen etik ilkeleriyle bağdaşmayan tutum ve davranışlarda bulunması,
  - d) 6 ncı maddenin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan suçlardan hüküm giymesi veya hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiş olması,
- durumunda adı listeden çıkarılır. (2) 6 ncı maddenin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan suçlardan hakkında kamu davası açılan kişinin ismi listede askıya alınır. Dava sonucu beraat edilmesi durumunda askıya alma işlemi kaldırılır.

Listeden çıkarılma usulü

MADDE 15 – (1) 14 üncü maddede sayılan çıkarılma sebeplerinin gerçekleşmesi hâlinde tercümanın adı komisyon kararıyla listeden çıkarılır.

(2) Listeden çıkarılmasına karar verilen tercümanlara ilişkin komisyon kararı ilgiliye tebliğ edilir ve 11 inci maddede belirtilen usule göre ilân edilir.

Listelerin yenilenmesi usulü

MADDE 16 – (1) Listeler, her yıl bu Yönetmelik hükümlerine göre yeniden düzenlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

2013 yılı tercüman listesinin düzenlenmesi

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içerisinde komisyonlarca bu Yönetmelik hükümlerine göre tercüman listesi düzenlenir.

Yürürlük

MADDE 17 – (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 18 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Adalet Bakanı yürütür.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 202. maddesine göre tercüman bulundurulması gereken haller

(1) Sanık veya mağdur, meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmiyorsa; mahkeme tarafından atanan tercüman aracılığıyla duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar tercüme edilir.

(2) Engelli olan sanığa veya mağdura, duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar, anlayabilecekleri biçimde anlatılır.

(3) Birinci ve ikinci fıkra hükümleri, soruşturma evresinde dinlenen şüpheli, mağdur veya tanıklar hakkında da uygulanır. Bu evrede tercüman, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından atanır

(4) (Ek: 24/1/2013-6411/ 1 md.) Ayrıca sanık; (1)

a) İddianamenin anlatılması,

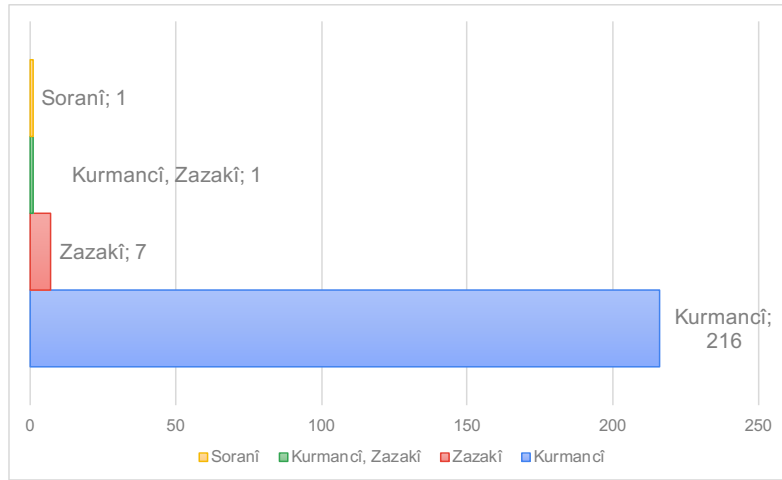
b) Esas hakkındaki mütalaanın verilmesi, üzerine sözlü savunmasını, kendisini daha iyi ifade edebileceğini beyan ettiği başka bir dilde yapabilir. Bu durumda tercüme hizmetleri, beşinci fıkra uyarınca oluşturulan listeden, sanığın seçeceği tercüman tarafından yerine getirilir. Bu tercümanın giderleri Devlet Hazinesince karşılanmaz. Bu imkân, yargılamanın sürüncemede bırakılması amacıyla yönelik olarak kötüye kullanılamaz.

(5) (Ek: 24/1/2013-6411/ 1 md.) Tercümanlar, il adli yargı adalet komisyonlarınca her yıl düzenlenen listede yer alan kişiler arasından seçilirler. Cumhuriyet savcıları ve hâkimler yalnız bulundukları il bakımından oluşturulmuş listelerden değil, diğer illerde oluşturulmuş listelerden de tercüman seçebilirler. Bu listelerin düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

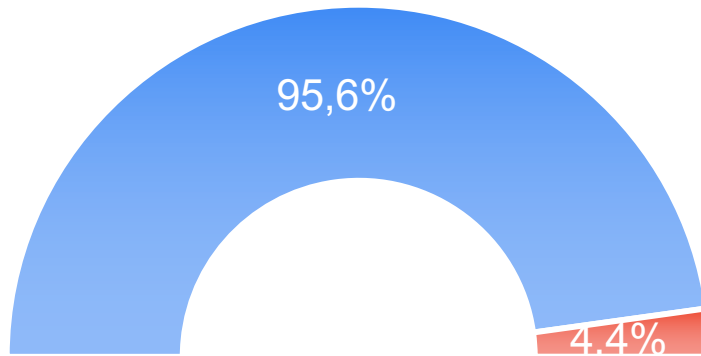
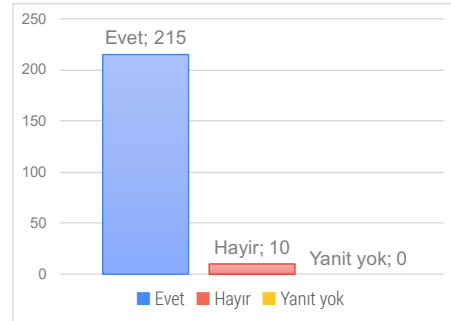
Yargılama sürecinde Kürtçe kullanmak isteyen 225 sanıkla yapılan anket çalışması

Bu çalışma; 2016-2022 yılları arasında, Türkiye'deki tüm yargı kademelerinde sanık olmuş ve anadili Kürtçe olan 225 sanıkla gerçekleştirilen bir anket çalışmasıdır. Bu anketin amacı, Türkiye mahkemelerindeki Kürtçe-Türkçe tercüme hizmetlerinin sağlanma standartlarını belirlemek ve Kürtçe anadilinde delil sunmak, ifade vermek veya savunma yapmak isteyen sanıkların yaşadığı deneyimleri değerlendirmektir.

S1 Kürtçeyi hangi lehçe ile kullanıyorsunuz?

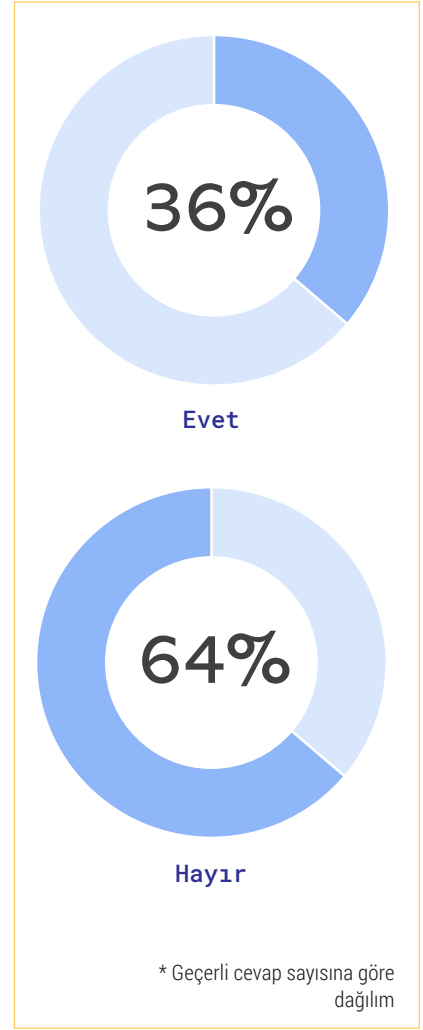
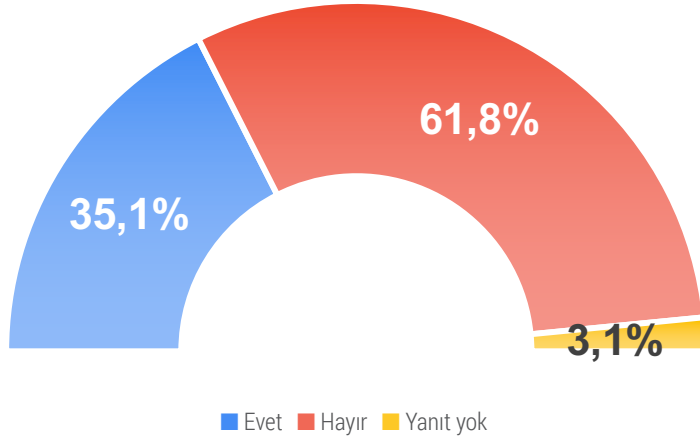
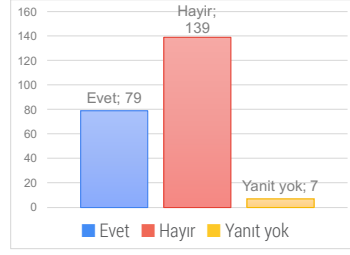

S2 Son 5 yılda bir soruşturmada "şüpheli" ve bir davada "sanık" olarak yer aldınız mı?

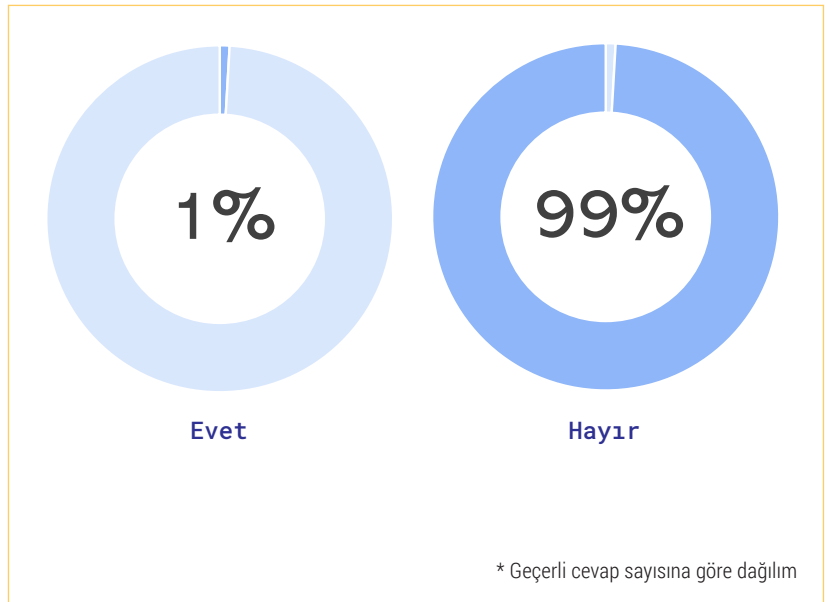
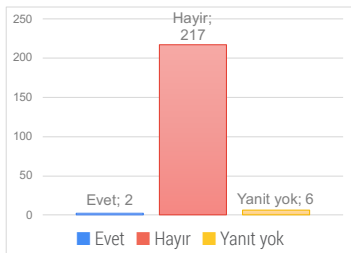
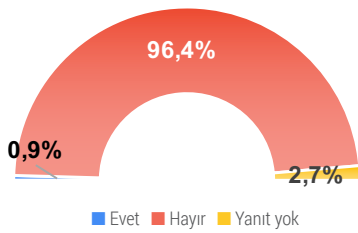

■ Evet ■ Hayır ■ Yanıt yok

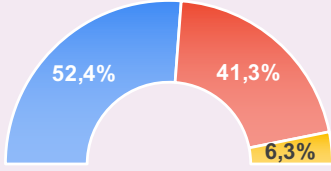
S3 Size yöneltilen suçlama ve haklarınız ifade öncesinde anlayacağınız bir dilde anlatıldı mı?

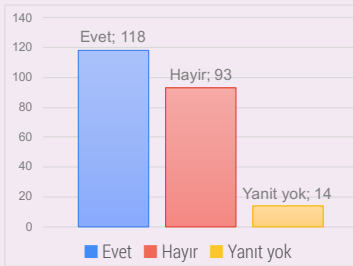
S4 Kolluk kuvveti/savcılık ifadenizin alınması ve sulh ceza hakimliği sorgusu sırasında ana dilinizi kullanma hakkınız olduğuna dair bir bilgilendirme yapıldı mı?

S5 İfadenizin alınması ve/veya hakimlik sorgusu sırasında ana dilinizi kullanmak yönünde bir talepte bulundunuz mu?

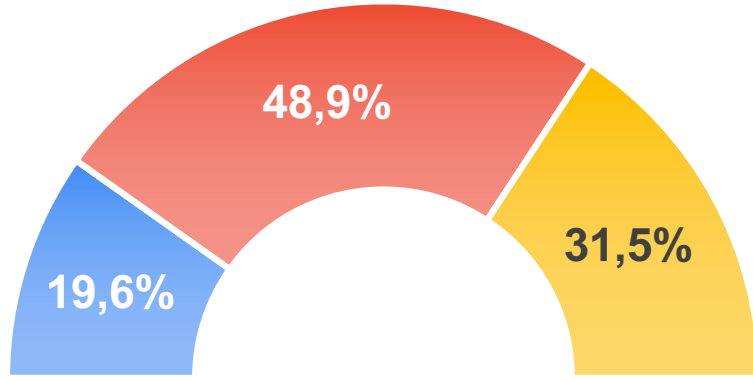

■ Evet ■ Hayır ■ Yanıt yok

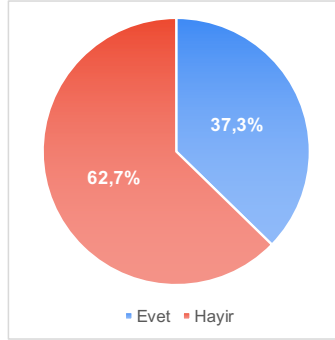
■ Evet ■ Hayır ■ Yanıt yok

S6 Bu talebiniz (S5) karşılandı mı?

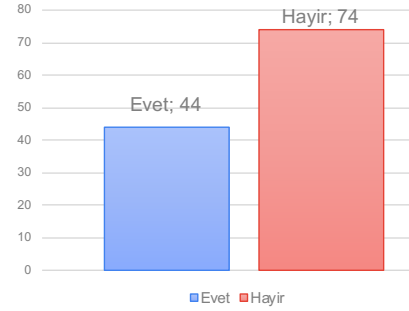

■ Evet ■ Hayır ■ Yanıt yok

Bu grafik, mahkemede Kürtçe dilini kullanma talebi kabul edilen 44 kişiyi (bir önceki soruda yer alan 118 sanıktan) temsil etmektedir.

■ Evet ■ Hayır

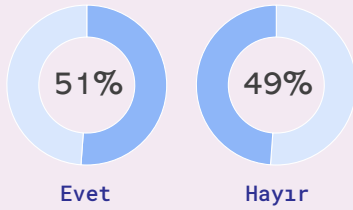
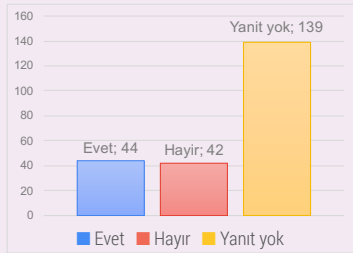
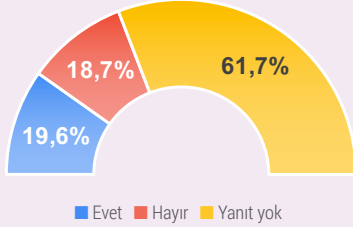
■ Evet ■ Hayır

S7 Talebiniz karşılandıysa tercümanlık görevini kim yerine getirdi?

- Kolluk memuru
- Talep karşılanmadı
- Adli yargı komisyonu listesinden bir tercüman
- Çaycı

* 225 anlatsal cevap arasından seçilmiştir

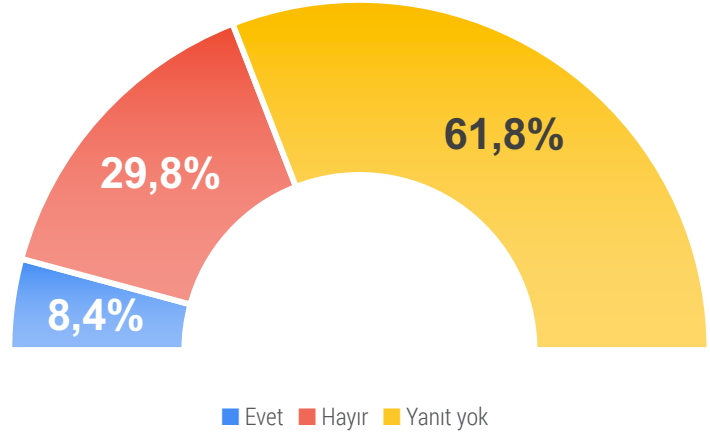
S8 Tercüman temin edildiğinde bu durum ifadenizin alınma süresini uzattı mı?

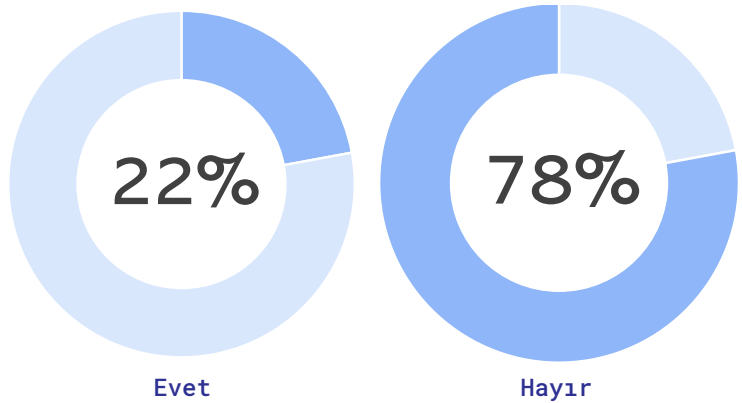
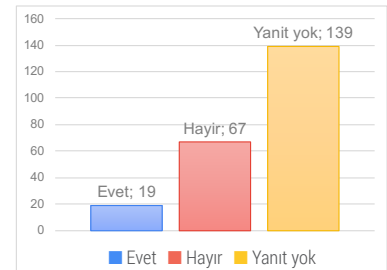
* Geçerli cevap sayısına göre dağılım

S9 Yukarıdaki soruya "Evet" cevabı verdiyseniz (S8) bu durum ifadenizin alınma süresini ne kadar uzattı?

- Tercüman bulunana kadar süre uzadı, bekledik.
- İki gün
- 80% uzattı
- Üç ay

S10 Tercümanın size yöneltilen suçlamaları, soruları ve sizin beyanlarınızı doğru bir şekilde aktardığını düşünüyor musunuz?

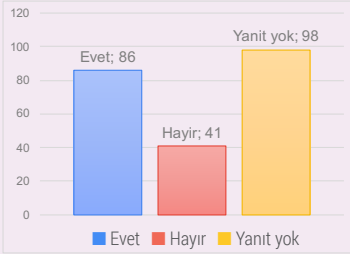
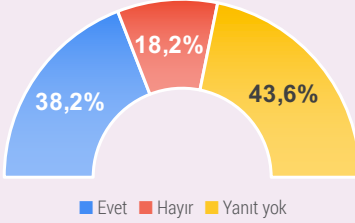
* Geçerli cevap sayısına göre dağılım

S11 Tercümanın size yöneltilen suçlamaları, soruları ve sizin beyanlarınızı doğru bir şekilde aktarmadığını düşünüyorsanız sizce bunun sebebi nedir? (Lehçe farkı, önyargı, beyanlarınızın özet olarak mahkemeye aktarılması vb...)

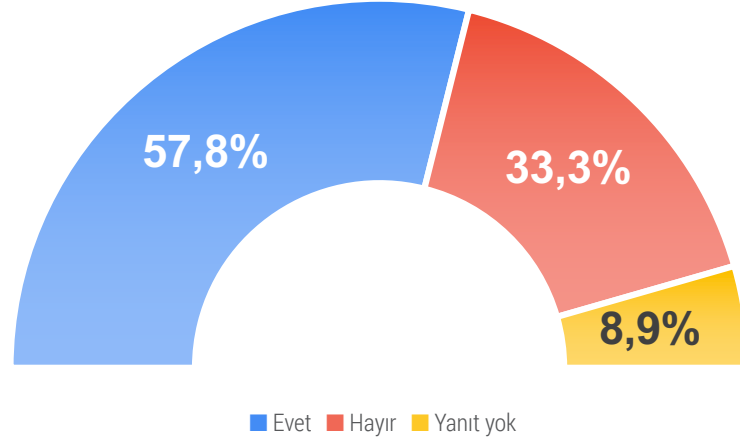
- Kürtçe farklıdır ve akademik seviyede bilinmesi gerekir ama tercüman genelde sıradan biri olur
- Lehçe farkı ve özet olarak aktarması
- Önyargı
- Lehçe ve anadilde savunma yapma konusunda yetersizliği

* 225 anlatsal cevap arasından seçilmiştir

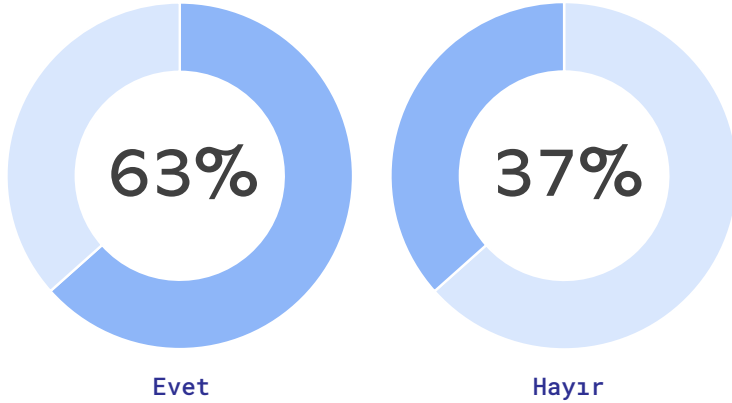
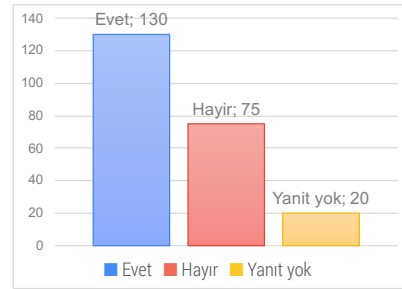
S12 Soruşturma aşamasında ana dilinizi kullanma talebinize kolluk memurları/savcı/hakim herhangi bir yorum yaptı mı ya da tepki gösterdi mi?

S13 Yukarıdaki soruya "Evet" cevabı verdiyseniz kim tarafından (polis memuru, savcı vb.) nasıl bir yorum yapıldı/teпки gösterildi? Bu konuda nasıl hissettiniz?

S14 Hakkınızda tutuklama kararı verildi mi?

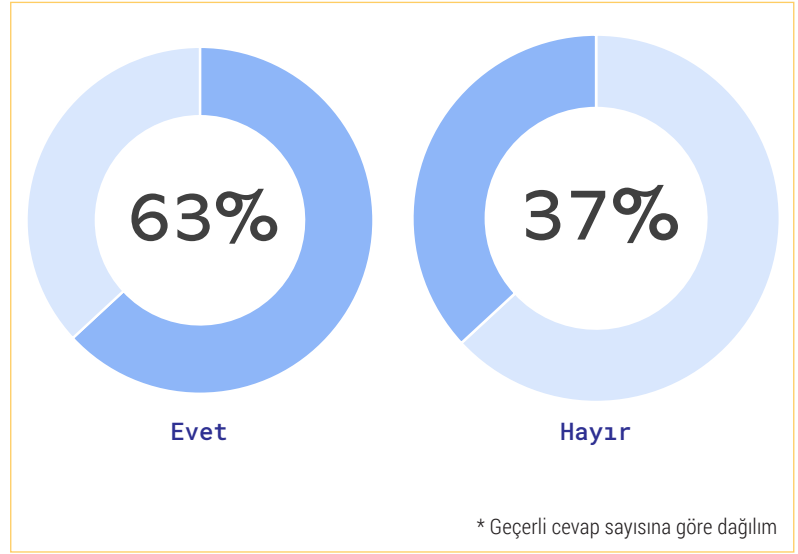
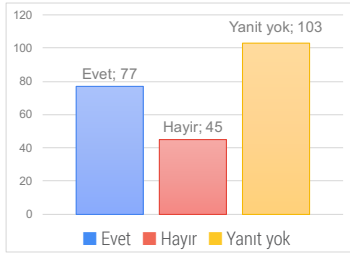
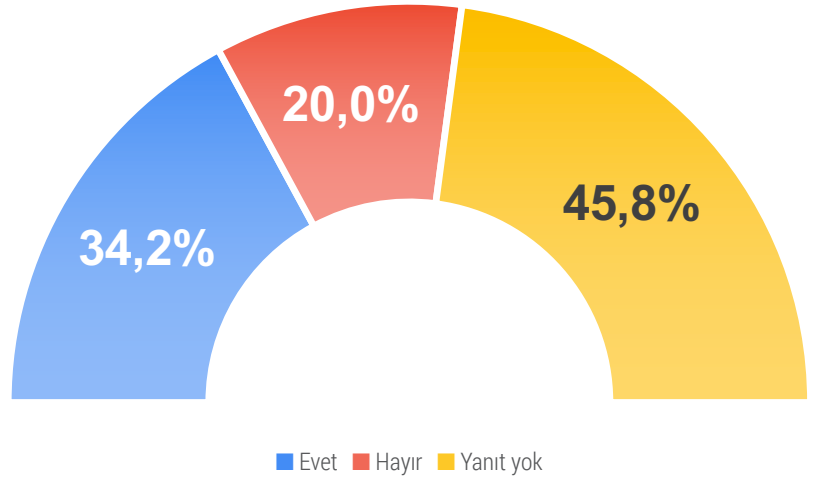

* Geçerli cevap sayısına göre dağılım

- *Bilinmeyen dil*
- *Ben ana dilimde savunmada ısrar edince tartışmalar yaşandı.*
- *Anadilinde savunma yapmanın yargı sürecinde olumsuz sonuçların olacağı ifadeleri yer aldı*
- *Gerek olmadığı ve durumu olumsuz etkileyeceği söylendi.*

* 225 anlatisal cevap arasından seçilmiştir

S15 Soruşturma aşamasında hakkınızda tutuklama kararı verilmesinde ana dilinizde ifade verme talebinizin/vermenizin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

S16 Yukarıdaki soruya (S15) 'Evet' cevabı verdiyseniz sizi bu şekilde düşünmeye sevk eden sebepleri lütfen paylaşınız.

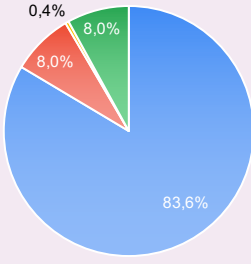

- Ana dilimde konuşamadım ifade veremedim. "Türkiye devletinde yaşıyorsun Türkçe konuşacaksın" deniliyordu
- Ana dilde savunma yapmam istemem ideolojik bir tavır olarak algılandı. Tepkisel yaklaşıldı.
- Eşit yurttaş olmamam
- Kürtçenin bir dil olmadığına aynı zamanda bir terörist örgütün baskısından dolayı kürtçe konuştuğuma hükmedildi.

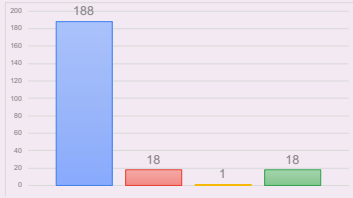

* 225 anlatsal cevap arasından seçilmiştir

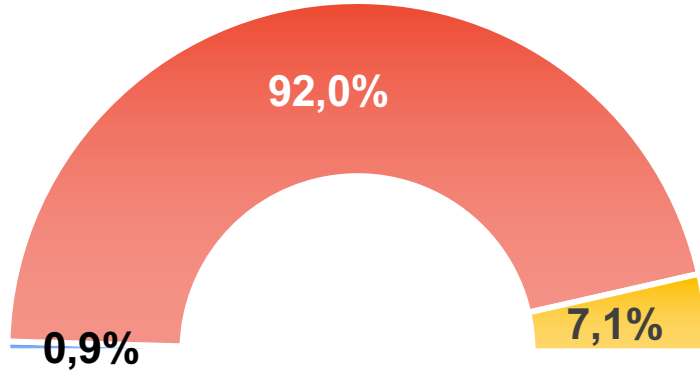
S17 Dava hangi mahkemede görüldü?

- Ağır Ceza Mahkemesi
- Asliye Ceza Mahkemesi
- Hukuk Mahkemeleri
- Yanıt yok

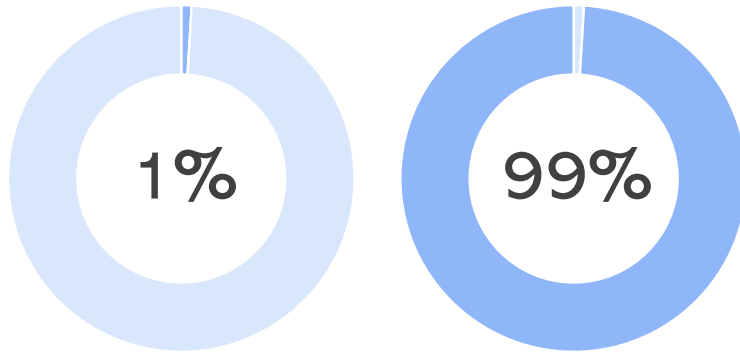

- Ağır Ceza Mahkemesi
- Asliye Ceza Mahkemesi
- Hukuk Mahkemeleri
- Yanıt yok

- Evet
- Hayır
- Yanıt yok

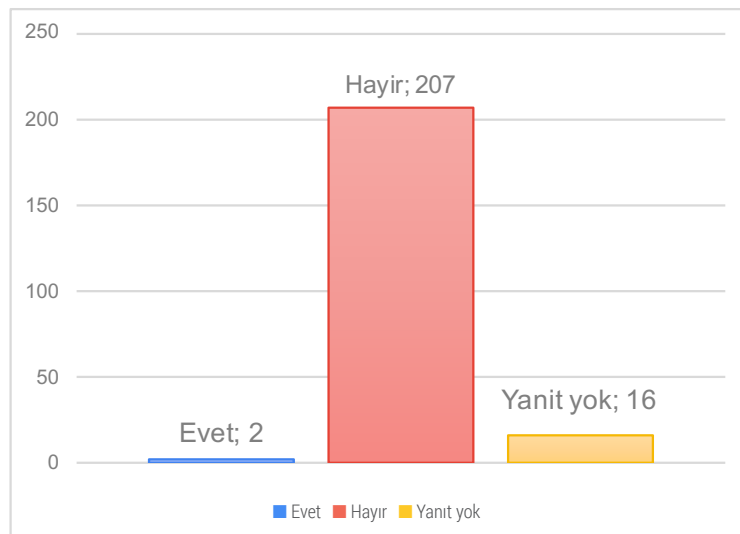
S18 Dava dosyasındaki belgeler ana dilinizde size aktarıldı mı?

Evet

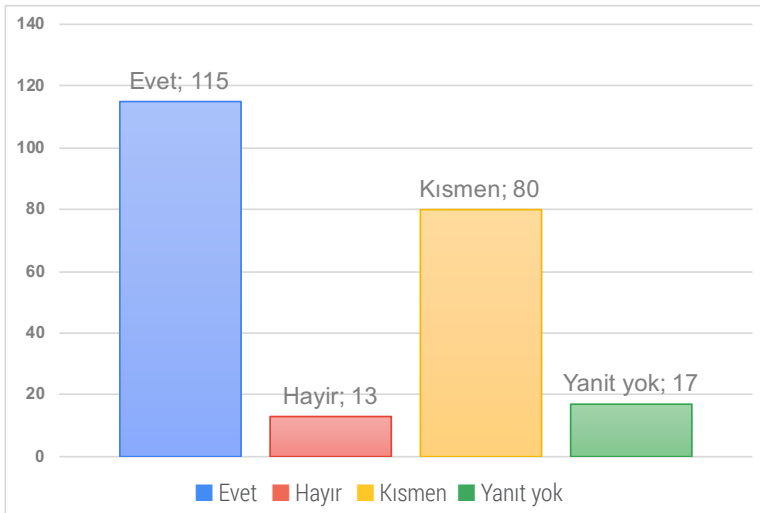
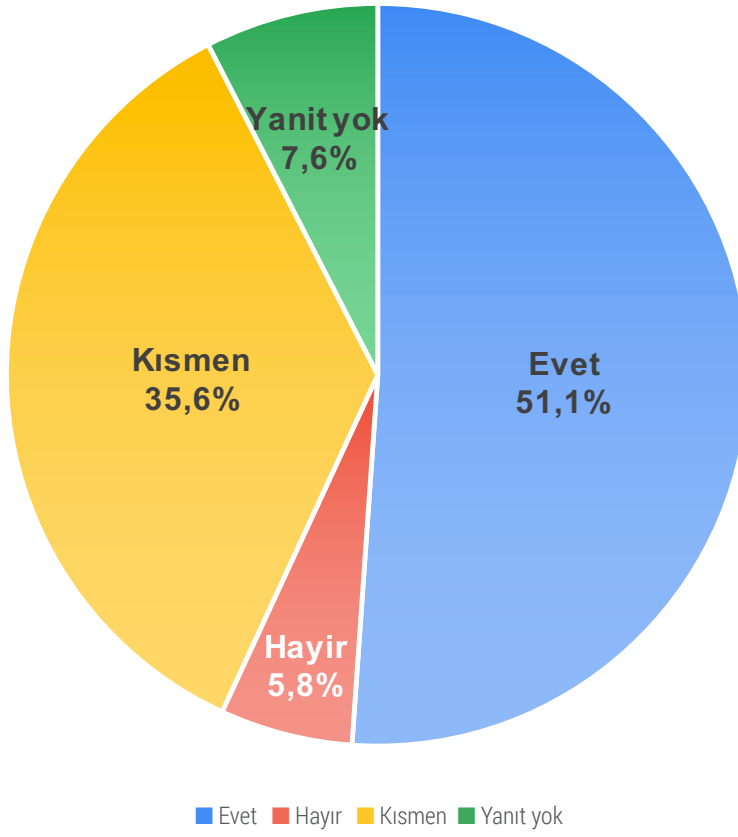
Hayır

* Geçerli cevap sayısına göre dağılım

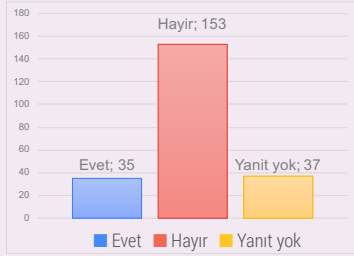
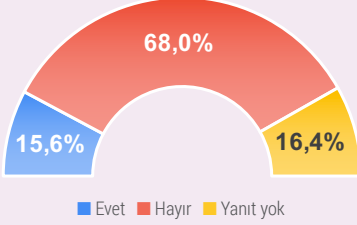

- Evet
- Hayır
- Yanıt yok

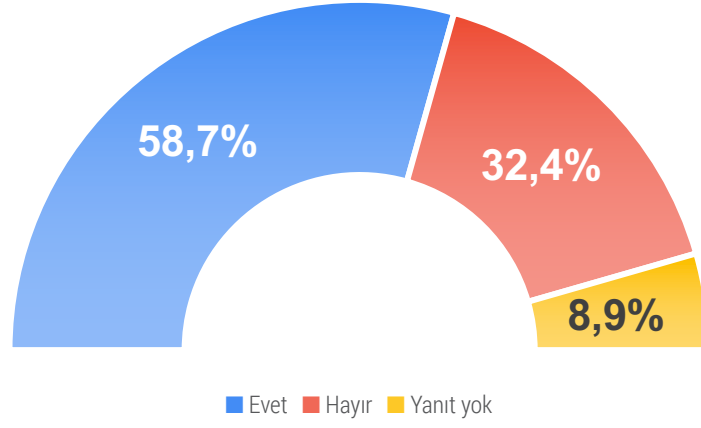
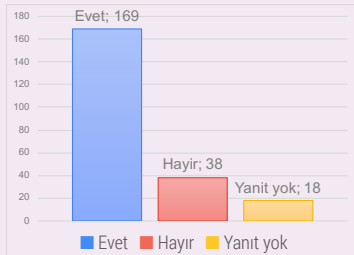
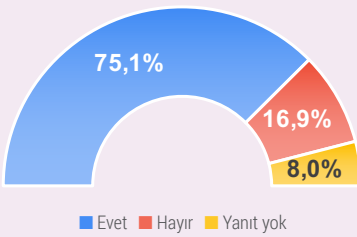
S19 Hakkınızda hazırlanan iddianameyi ve iddianamedeki suçlamaları anladınız mı?

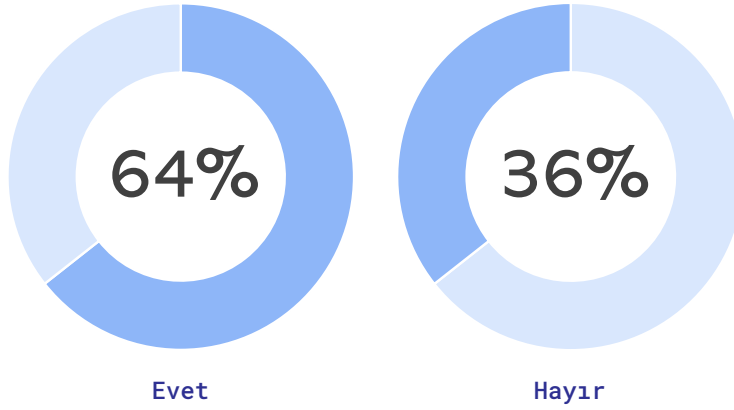
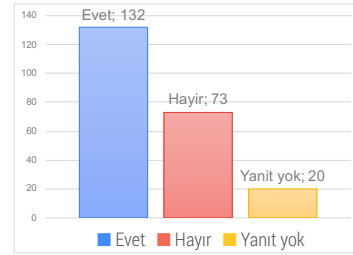
**S20 Yargılama
öncesinde tercüman
giderlerini karşılamayı
kabul edip etmediğiniz
soruldu mu?**

**S21 Mahkemede
ana dilinizi kullanma
hakkınız olduğunu
biliyor muydunuz?**

**S22 Duruşmalarda
ana dilinizi kullanma
talebinde bulundunuz
mu? (doğrudan veya
avukatınız aracılığıyla)**

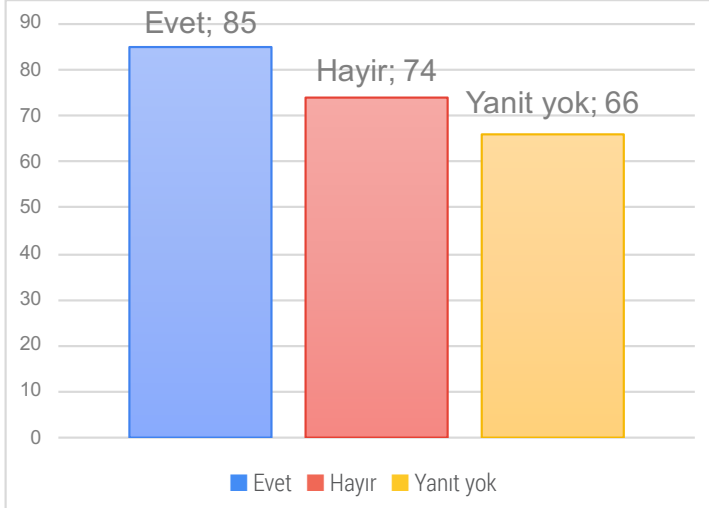

* Geçerli cevap sayısına göre dağılım

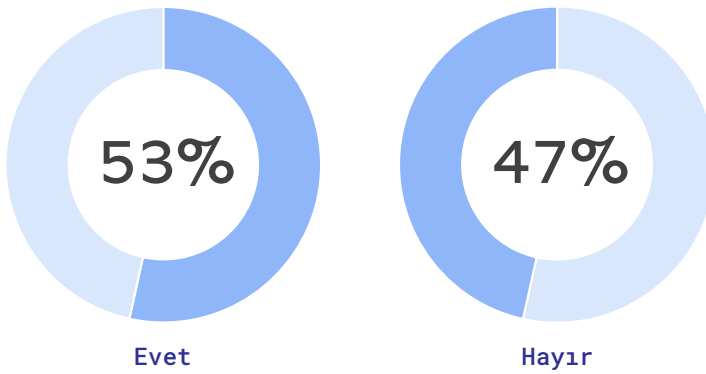
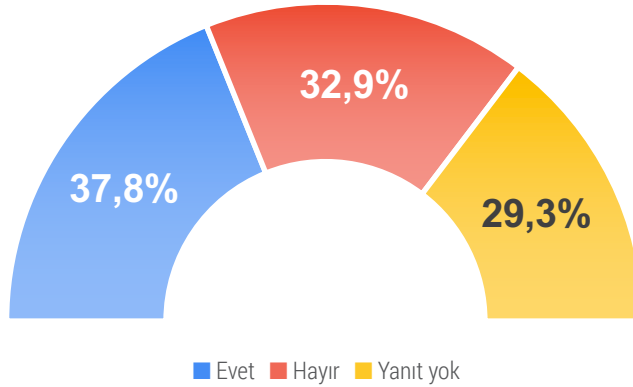
**S23 Diliniz mahkemede nasıl tanımlandı? (Bilinmeyen
dil, anlaşılamayan dil vb.)**

- Kürtçe
- Bilinmeyen dil
- Türkçe
- Dilim bir halkın dili olarak değil bir örgütün propagandası olarak görüldü
- İstenmeyen dil
- Hatırlamıyorum

* 225 anlatisal cevap arasından seçilmiştir

S24 Mahkemede ana dilinizi kullanma talebinize hakim(ler) ve/veya savcı tarafından olağan dışı ya da aşağılayıcı olduğunu düşündüğünüz herhangi bir yorum yapıldı mı ya da tepki gösterildi mi?

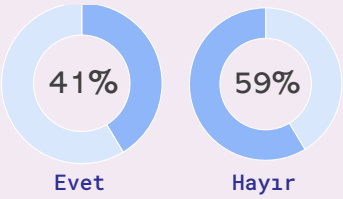
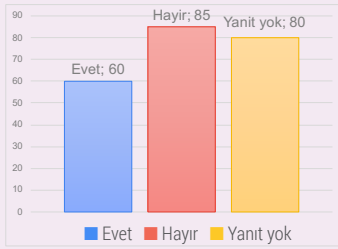
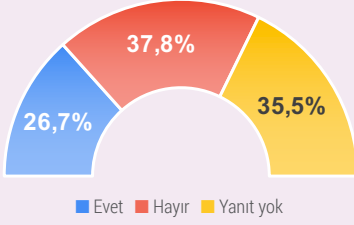
* Geçerli cevap sayısına göre dağılım

S25 Yukarıdaki soruya (S24), 'Evet' cevabı verdiyseniz lütfen ne yorum yapıldığını veya ne tepki verildiğini belirtiniz.

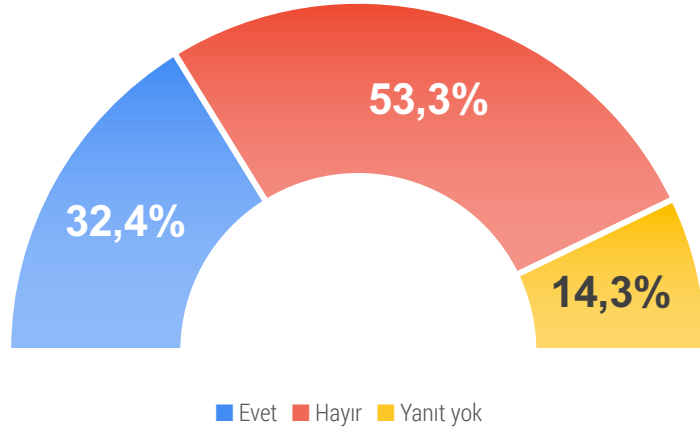
- Türkçe biliyorsunuz niye bu dayatma burası Türkiye.
- Bilinmeyen dil, yok sayıldım
- Bölücü terörist denildi
- Bilinmeyen bir dil denilmesi en büyük hakarettir

* 225 anlatsal cevap arasından seçilmiştir

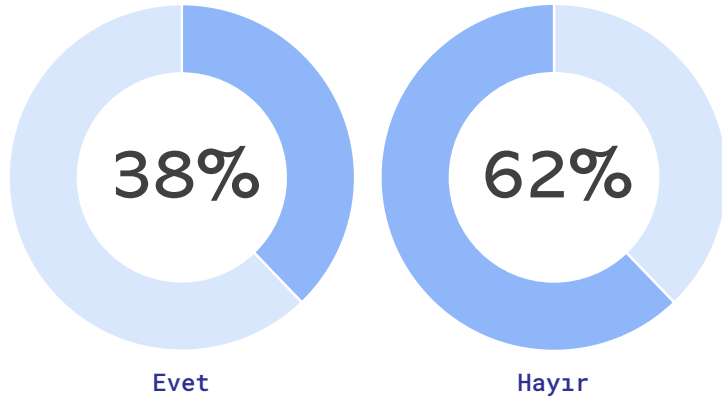
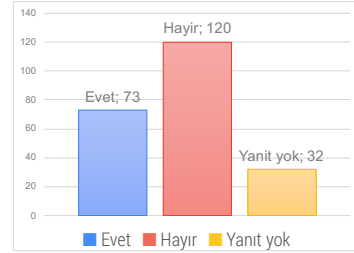
S26 Duruşmanın daha hızlı bitirilmesi için tercüman bulundurma hakkında vazgeçilmesi önerildi mi?

* Geçerli cevap sayısına göre dağılım

S27 Mahkeme, Kürtçeyi kullanmanıza imkan sağladı mı?

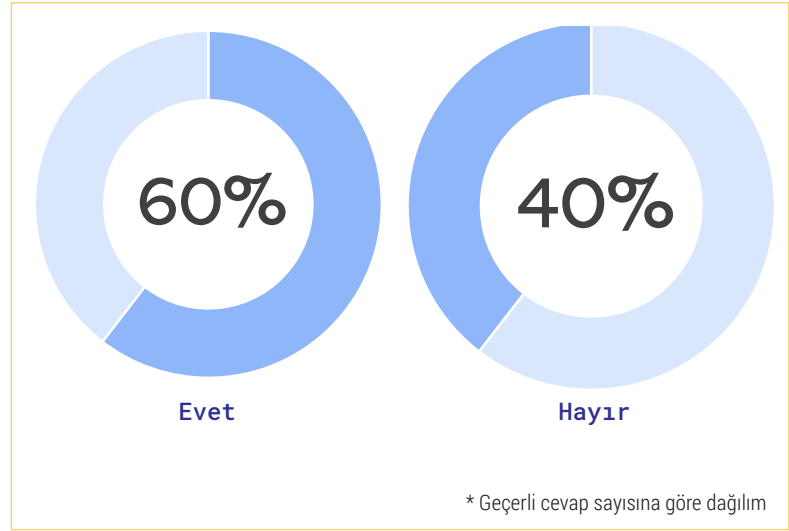
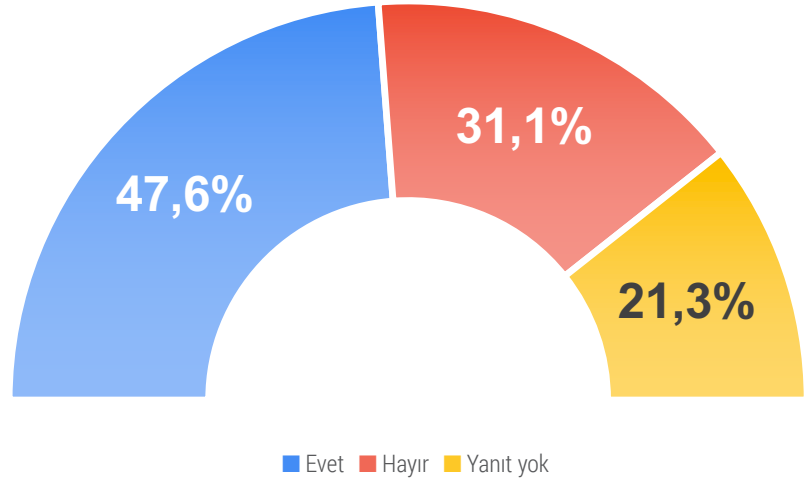
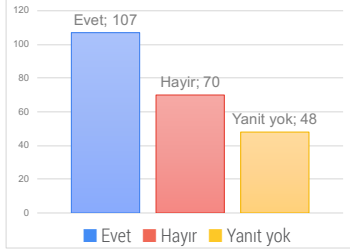
* Geçerli cevap sayısına göre dağılım

S28 Mahkemede Kürtçeyi kullanmanıza imkan sağlanmadıysa bunun için belirtilen gerekçe nedir?

- Kabul edilmedi
- Tercüman bulunmadığını belirttiler
- Kürtçe diye bir dil yok Türkiye'de
- Burası TC'dir. Anayasamızda hüküm budur, resmi dilde ifade vereceksiniz dedi.

* 225 anlatisal cevap arasından seçilmiştir

S29 Anlama ve anlaşılma konusundaki yetersizliklerinin yargılamanın sonucunu etkilediğini düşünüyor musunuz?

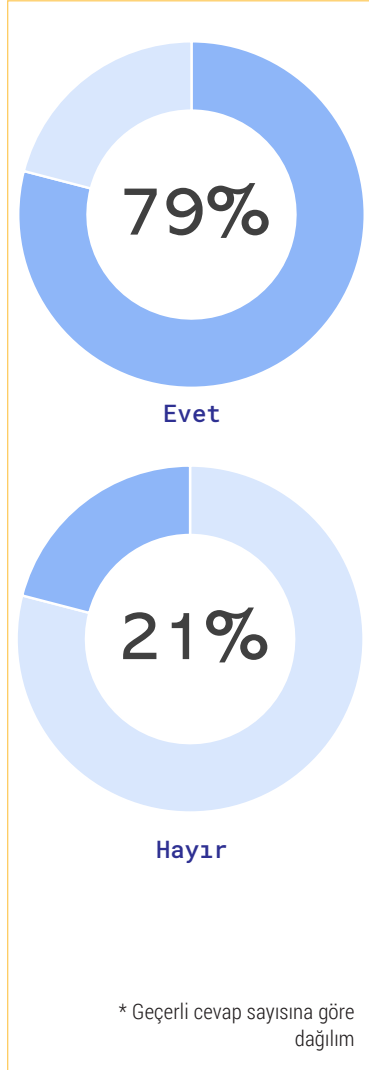
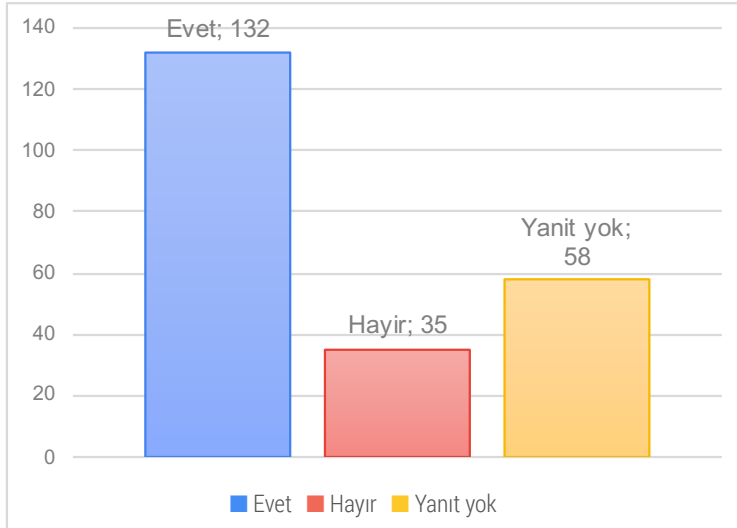
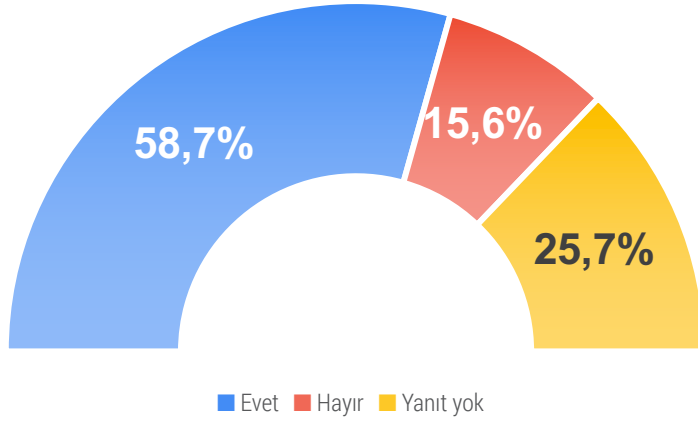

S30 Yukarıdaki soruya (S29) 'Evet' cevabı verdiyseniz düşüncenizi açıkla mısınız?

- Kürtçe ana dilim ve kendimi ana dilimde daha rahat ifade edebiliyorum
- Kendi ana dilimle kendimi ifade etme özgürlüğüm kısıtlandı
- Kendimizi tam anlamıyla ifade edemediğimiz için etkili olduğunu düşünüyorum
- Emniyet ifadeleri türkçeye çevirirken tam çeviri yapmıyor. Ya da bilerek çeviriyi farklı yapıyor.

* 225 anlatsal cevap arasından seçilmiştir

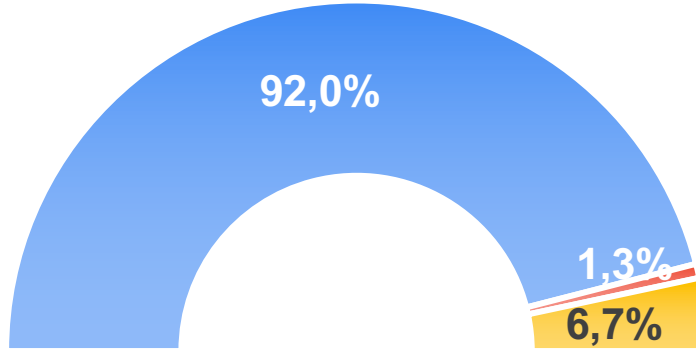
S31 Ana dilde savunma hakkınızı kullanma talebinizin/kullanmanızın mahkemenin size olumsuz yaklaşmasına sebep olduğunu düşünüyor musunuz?

S32 Yukarıdaki soruya (S31) 'Evet' cevabı verdiyseniz bu konuda nasıl bir olumsuzluk olduğunu düşündüğünüzü açıklayınız?

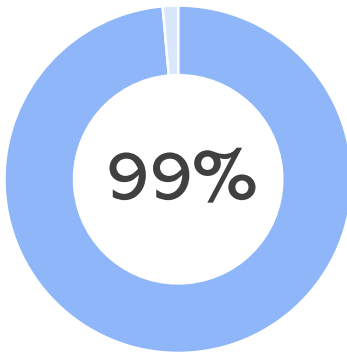
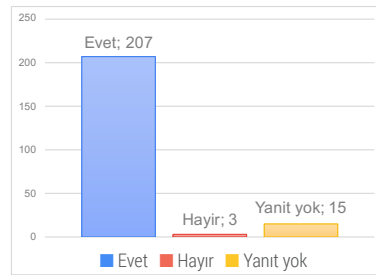
- *Korkuyorum daha çok ceza verirler diye*
- *Bu siyasi bir tavır ve protesto gibi algılanıyor ve suçun işlenmiş olabileceği algısını artırıyor*
- *Önyargı*
- *İAna dilimde savunma yapamadım.*

* 225 anlatsal cevap arasından seçilmiştir

■ Evet ■ Hayır ■ Yanıt yok

S33 Türkiye mahkemelerinde standart hale getirilmiş, yüksek kaliteli ve profesyonel Kürtçe/ Türkçe tercüme hizmetleri olmasını arzu eder misiniz?

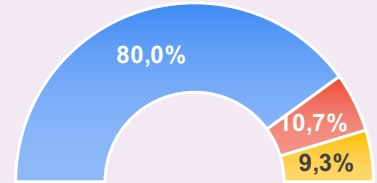

Evet

Hayır

* Geçerli cevap sayısına göre dağılım

S34 Mahkemelerde Kürtçe tercüme yapacak tercümanlara uymaları gereken standart ve kriterler getirmek sizce iyi bir fikir mi?

■ Evet ■ Hayır ■ Yanıt yok

S35 Mahkemede ana dilinizi kullanmak istemeniz ve ana dilinizi kullanma tecrübeniz hakkında paylaşmak istediğiniz diğer noktaları belirtiniz.

- Anadilimin kamusal alanda kullanmasının önünde engellerin kaldırılmasını istiyoruz
- Herkes anadilinde özgürce savunma yapabilmeli.
- Anadilde savunma yapabilmek bu kadar zor olmamalı.
- Dilimizi kullanmak suç değil, öyle olmamalı.

* 225 anlatsal cevap arasından seçilmiştir

Tercümanlarla Yapılan Görüşmeler

Tercümanlık hizmetini iş başındaki tercümanın bakış açısından anlamak için PEN Norveç Kürtçe-Türkçe dil çiftinde çalışan birkaç tercümanla anket yapmış ve onlara aşağıdaki soruları sormuştur:

■ Ne kadar süredir Kürtçe-Türkçe tercüman olarak çalışıyorsunuz?

Katılımcı A: 2 yıldır.

Katılımcı B: 7 yıldır.

■ Hangi sıklıkta mahkemelerde tercüme hizmeti veriyorsunuz?

Katılımcı A: Şimdiye kadar 4 duruşmada tercümanlık yaptım.

Katılımcı B: Çok seyrek oluyor bazı aylar 1-2 dosyaya tercümanlık yaptığımız oluyor ama bazen de 2 ay boyunca talep gelmiyor.

■ Yargısal sürecin tüm aşamalarını gözettiğinizde sizce Kürtçe-Türkçe tercüme hizmetine ilişkin standartları nasıl nitelendirirsiniz? 1- Mükemmel, 2- Yeterli, 3- Zayıf, 4- Çok zayıf, 5- Yorum yok.

Katılımcı A: 3. Zayıf

Katılımcı B: 4. Çok zayıf

■ Sizce yargılama sırasında Kürtçe konuşmak isteyen sanıklara karşı bir önyargı söz konusu mu? Bu tür bir önyargı olduğunu düşünüyorsanız, bunu biraz açıklayabilir misiniz?

Katılımcı A: Kürtçe konuşan sanıklar üzerinde herhangi bir önyargı olduğunu söyleyemem. Türkçe dışında ve Kürtçe haricinde başka yapılan savunmalara da şahitlik edemediğim için bu pratiğin diğerlerinden farkı olup olmadığını maalesef ayırt edemiyorum, ama şimdiye kadar herhangi bir kötü tavır görmedim.

Katılımcı B: Evet kimi mahkemelerde ve emniyette ön yargılı yaklaşımları net görebiliyorsunuz. Mesela savunma yapan birey

ile tercüman arasındaki diyalog aksamalarında alaylı tavırlar sergileyen mahkeme üyelerine de rastladık. Sanık Türkçe biliyor tercümana gerek yoktur diyen mahkeme üyelerine de rastladık. En son katıldığım mahkemelerden birinde mahkeme başkanı ile yargılananlar arasındaki anlaşmazlık sebebiyle mahkeme başkanı hem yargılananlara hem de bana çok yüksek tonda bağırıp azarlamıştı bunu da mahkemenin önyargılı yaklaşımına yoruyorum. vb. örnekler verebilirim.

■ **Tercüman olarak mahkemede hazır bulunduğunuz durumlarda Kürtçe beyanda bulunmak isteyen sanığa / sanıklara karşı bir ayrımcılık yapıldığına şahit oldunuz mu? Olduysa bir ya da daha çok örneği bizimle paylaşabilir misiniz?**

Katılımcı A: Kürtçe savunma yapanlara karşı ayrımcılık olduğuna da şahitlik etmedim, mahkeme başkanlarının buna az çok dikkat ettiğini, bu konunun toplumsal hassas bir noktada olduğunu fark ettiklerini düşünüyorum.

Katılımcı B: En son katıldığım mahkemelerden birinde mahkeme başkanı ile yargılananlar arasındaki anlaşmazlık sebebiyle mahkeme başkanı hem yargılananlara hem de bana çok yüksek tonda bağırıp azarlamıştı bunu da mahkemenin önyargılı yaklaşımına yoruyorum. vb. örnekler verebilirim.

■ **Siz mesleğiniz nedeniyle yargı mensupları tarafından bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı? Kaldıysanız, örneklendirebilir misiniz?**

Katılımcı A: Kürtçe tercümanlığın yanında avukat olduğumuz da bilindiği için bu konuda hakim veya heyet tarafından kötü bir muamele görmedim.

Katılımcı B: Mahkeme başkanının bana bağırıp azarlayıp mahkeme sonunda da düşük ücret takdir etmesi ayrımcılık örneğiydi bence. Bazı mahkemelerde düşük ücret verilmesi aynı şekilde.

■ **Diğer dillerde tercüme hizmeti veren meslektaşlarınızla eşit ücret alıyor musunuz?**

Katılımcı A: Şimdiye kadar herhangi bir ücret talebim olmadı, mahkemeler de lehime herhangi bir ücret takdirinde bulunmadı.

Katılımcı B: Diğer dillerle eşit ücret aldığımı düşünmüyorum.

■ **Mahkemelerde Kürtçe-Türkçe tercüman sağlanması konusunda iyileştirme yapılması gerektiğine inanıyor musunuz?**

Katılımcı A: Türkiye’de adli işlemlerin tamamında yaşanan sorun burada da yaşanıyor, genel olarak işleyen kötü sistemde tercümanlık da nasibini alıyor. Bazı mahkemeler sanık ve avukatlar tarafından götürülen tercümanları kabul etmeyip listeden çağırıyorlar bu da zaman kaybına, yargılamanın uzamasına sebep oluyor.

Katılımcı B: Kesinlikle iyileştirme yapılmalıdır.

“Türkiye’de adli işlemlerin tamamında yaşanan sorun burada da yaşanıyor, genel olarak işleyen kötü sistemde tercümanlık da nasibini alıyor. Bazı mahkemeler sanık ve avukatlar tarafından götürülen tercümanları kabul etmeyip listeden çağırıyorlar bu da zaman kaybına, yargılamanın uzamasına sebep oluyor.”

■ Türkiye’de tüm bölgelerdeki mahkemeler için nitelikli tercümanların bağımsız olarak izlendiği ve denetlendiği bir liste oluşturulması fikrini destekler misiniz?

Katılımcı A: Elbette tercümanların bağımsız oluşumlar tarafından desteklenmesi gerekir, savunma hakkından kaynaklı özellikle anadilde savunmanın yaygınlaştırılması, bunun teşvik edilmesi, objektif raporlar tutulması son derece gereklidir.

Katılımcı B: Evet isterim. Tercümanlık alanına nitelik kazandırılması, ciddi yaklaşılması gerekir.

■ Sizce bu tür bir listede cinsiyet temelli bir eşitlik / denge sağlanabilir mi?

Katılımcı A: Cinsiyet temelli bir iyileştirme veya düzenlemenin Türkiye’nin mevcut durumunda değil ki tercümanlıkta hiçbir alanda mümkün olmayacağını düşünüyorum.

Katılımcı B: İstenirse tabi ki de cinsiyet temelli bir eşitlik sağlanabilir. Ama sorumluların o noktada olduğunu düşünmüyorum. Henüz liste oluşturma süreci olgunlaşmamış bir de kadın eşitlikçi listeler kaygısını taşıdıklarını düşünmüyorum.

■ Kürtçe, Türkçe ve/veya tercümanlık alanındaki en yüksek yeterlilik düzeyiniz nedir? (Lise diploması / Üniversite Derecesi / Lisansüstü Yüksek Lisans veya Doktora) Yargı sistemi tarafından veya herhangi bir üniversite çatısı altında bir kursta herhangi bir eğitim aldınız mı?

Katılımcı A: Kürtçe tercümanlığa kadar geldiğim aşamada herhangi bir lisans eğitimi almadım. Kürtçe konuşmayı ailemden, yazı ve okuma dilini ise bazı bağımsız derneklerin eğitimleri ve kitaplardan öğrenerek geliştirdim.

Katılımcı B: Ön lisans mezunuyum fakat Kürtçe dil alanında eğitim almak pek mümkün değil. Bir süre İstanbul’da bulunan Kürt Dil Enstitüsü’nün eğitimlerine katıldım. Kürtçe ana dilimdir. İyi derecede biliyorum.

■ Eklemek istediğiniz bir nokta var mı?

Katılımcı A: Bu hususta ekleyebileceğim birkaç şey gerekirse o da sadece Kürtçe değil tüm anadillerde savunmanın teşvik edilmesi, anlatılması ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmaların hızla artması gerektiği fikrindeyim. Bu hususta sizlere teşekkür ediyorum, hepinizin emeğine sağlık, başarılar diliyorum.

Katılımcı B: Başka bir yorumum yok.

Avukatlar ile Yapılan Görüşmeler

Kürtçe konuşan müvekkillerle çalışan avukatların bakış açısından durumu anlamak için PEN Norveç olarak, müvekkilleri neredeyse yalnızca Kürtlerden ve Kürtçe konuşanlardan oluşan birkaç avukatla anket gerçekleştirdik. Anketteki sorular ve bunlara verilen yanıtlardan bazıları aşağıda listelenmiştir.

■ **Avukat olarak sıklıkla anadili Kürtçe olan ya da sadece Kürtçe konuşan kişileri mahkeme önünde temsil ediyor musunuz?**

Katılımcı A: Bazı mahkemeler her celse tercüman ile savunma yapılmasına olanak tanırken, bazı mahkemeler ise sadece sorgunun yapıldığı ilk celse ile esasa dair savunmanın yapıldığı son celsede tercüman hakkından faydalanabileceklerini belirtip diğer celselerde tercüman ile savunma hakkı tanımıyorlar.

Katılımcı B: Çok sık değil.

■ **Kürtçe konuşan müvekkilleriniz hangi sıklıkla tercüman talep ediyorlar?**

Katılımcı A: Tutuklu olarak yargılandıkları sürece her duruşma tercüman talep eden müvekkillerimiz var. Bazı mahkemeler her celse tercüman ile savunma yapılmasına olanak tanırken, bazı mahkemeler ise sadece sorgunun yapıldığı ilk celse ile esasa dair savunmanın yapıldığı son celsede tercüman hakkından faydalanabileceklerini belirtip diğer celselerde tercüman ile savunma hakkı tanımıyorlar.

Katılımcı B: Her zaman.

■ **Müvekkillerinizin aslında ana dilleri Kürtçe olmasına rağmen tercüman talep etmedikleri yahut tercüman talep etmekte tereddüt ettikleri durumlar oldu mu? Hangi şartlar altında bu tür örnekler yaşandı / yaşanıyor?**

Katılımcı A: Anadilde savunma hakkının kullanımı cezaevinde bulunan politik mahpusların uzun mücadeleleri sonucunda elde edilen bir haktır. Politik mücadele ile elde edildiği için bu hakkı kullanmak isteyen kişiler hakkın kullanımının politik tavır olarak algılanabileceğini düşünüp bu hakkı kullanmakta tereddüt etmektedirler. Devlet bakış açısında da hakkın kullanımının politik bir mücadele ile edildiği gerçeği bilindiği için mahkemelerde kişilerin bu yönlü taleplerinin politik amaçlı olduğunu talep edene hissettirecek şekilde hareket ediliyor. Bu durum hakkın kullanımını engellemektedir.

Katılımcı B: Kimi müvekkiller, sürecin uzamaması için tercih edebiliyor. Bizzat yaşamadım ancak tutuklanma kaygısı ile özellikle soruşturma aşamalarında anadilde savunma yapmaktan kaçındıklarını duydum.

■ **Yargısal sürecin tüm aşamalarını gözettiğinizde sizce Kürtçe-Türkçe tercüme hizmetine ilişkin standartları nasıl nitelendirirsiniz? (1- Mükemmel, 2- Yeterli, 3- Zayıf, 4- Çok zayıf, 5- Yorum yok)**

Katılımcı A: Diyarbakır açısından Zayıf, Türkiye geneli için Çok Zayıf

Katılımcı B: Zayıf ve yeterli arasında, zaman zaman iyi tercüman bulmak mümkün olmuyor, özellikle Türkiye'nin batısındaki küçük illerde (örnek Kocaeli).

■ **Sizce yargılama sırasında Kürtçe konuşmak isteyen sanıklara karşı bir önyargı söz konusu mu? Bu tür bir önyargı olduğunu düşünüyorsanız, bunu biraz açıklayabilir misiniz?**

Katılımcı A: Yargıçlar hakkın kullanımını politik saiklerle gerçekleştirildiğini düşünüp bu durumun aslında örgütsel bir tavır olduğu şeklinde algılıyorlar. Doğrudan bu yönlü bir hüküm kuramayan yargıçlar çoğu zaman kişinin okul okuduğunu dolayısıyla Türkçe bildiğini zapta geçip Kürtçe savunma hakkını engellemeye çalışıyorlar.

Katılımcı B: Önyargıyı somut olarak görebiliyoruz, "Türkçe konuşsaydın sen de kurtulurdun ben de" gibi benzer cümleler duydum. Hem önyargı hem tehdit görünüyor. Somut cümlelerin yanında, tavırları ve tutumları ile de heyetler anadil ile savunma ve özellikle çeviri sürecinden sıkıldıklarını belli ediyorlar. Kürtçe anadilde konuşmak bir örgütsel tavır olarak görülüyor, tıpkı susma hakkı kullanmak gibi, temel bir hakkın kullanımını kriminalize ediyor mahkeme heyetleri ve savcılar.

■ **Bir sanığın Kürtçe konuşmasının davanın sonucunu etkilediği bir örnek yaşandı mı?**

Katılımcı A: Diyarbakır 10 Ağır cezada yıllar önce yaşadığım bir olaydan örnek vermek istiyorum. Müvekkilim her celse Kürtçe savunma yapıyor ve tahliye edilmiyordu. Son celse tercüman bulunmadığı için Türkçe yaptı ve tahliye edildi. Müvekkilim ile aynı durumda olan ve hemen müvekkilimden sonra duruşmaya çıkan başka bir sanık ise o gün Kürtçe savunma yapmak istediği için tahliye edilmedi. Bunun yanı sıra bazı dosyalarımızda müvekkillerin tahliyelerinin Kürtçe savunmaya bakış açısı sebebi ile engellendiğine inanıyoruz. Bazı mahkeme ve hakimlerin ise bu konuda ön yargısız davrandığına şahit oluyoruz.

Katılımcı B: Somut bir örnek yok ancak hissediliyor kimi zaman.

■ **Mahkemelerde Kürtçe-Türkçe tercüman sağlanması konusunda iyileştirme yapılması gerektiğine inanıyor musunuz?**

Katılımcı A: Mahkemelerin bir kısmı kendi olanaklarımızla tercüman hazır etmemize imkan tanırken, bir kısım mahkeme ise sadece bilirkişi listesinde olan tanıkları kabul etmekte. Özellikle mahkeme mübaşirlerinin ek gelir elde etmek için başvurdukları tercümanlık listeleri kriterleri olmayan ve dil farklılığına cevap olamayan tercümanlarla dolu. Bu tercümanlar çoğu zaman tercüme etmek yerine kısaltarak ya da yorumlayarak mahkemeye

Mahkeme mübaşirlerinin ek gelir elde etmek için başvurdukları tercümanlık listeleri kriterleri olmayan ve dil farklılığına cevap olamayan tercümanlarla dolu. Bu tercümanlar çoğu zaman tercüme etmek yerine kısaltarak ya da yorumlayarak mahkemeye aktarıyorlar. Dolayısıyla bu durum yetersiz bir tercüme hizmetine yol açmaktadır.

aktarıyorlar. Dolayısıyla bu durum yetersiz bir tercüme hizmetine yol açmaktadır. Elbette iyileştirilmesi gereken bir alandır.

Katılımcı B: Kesinlikle tercümanların yeterliliği denetlenmeli. Yeterli olmayan bulunmayan da not edilmeli, denetim süreci işletilmeli. Kimi zamanlarda da iyi niyetli tavırlar ile hakimler Kürtçe bilen avukatlardan ya da mübaşirlerden o an destek istiyor. İyileştirmeye bu sebeple dahi ihtiyaç var zira bilinen en temel yargılama ilkeleri ihlal ediliyor. (örnek vermek istedim.)

■ **Türkiye’de tüm bölgelerdeki mahkemeler için nitelikli tercümanların bağımsız olarak izlendiği ve denetlendiği bir liste oluşturulması fikrini destekler misiniz?**

Katılımcı A: Elbette bağımsız biçimde desteklenmelerini destekleriz. Fakat bu kişiler bilirkişi listelerinde yer alan ve herhangi bir güvenlik soruşturması kapsamında derhal listeden çıkarılabilen kişilerdir. Bu tehdit bilirkişilerin nitelikli ve bağımsız yapılar ile yan yana durmasını imkansız kılmaktadır. Tercümanlığa bir ek gelir olarak bakan insanların çoğu bu alanı kaybetmemek adına devletten yana taraflı görünmek için çaba harcamaktadır.

Katılımcı B: Yukarıda da belirttim, denetim oldukça önemli. Aksi halde aynı şekilde devam edebiliyor yetersiz tercümanlar.

■ **Sizce bu tür bir listede cinsiyet temelli bir eşitlik / denge sağlanabilir mi?**

Katılımcı A: Tercümanların büyük oranda adliye içerisindeki çalışanlardan ve özellikle mübaşirlerden oluşması sebebi ile cinsiyet temelli bir denge oluşması neredeyse imkansız bir durumdur. Diyarbakır’da iki-üç kadın avukat haricinde kadın tercüman bulmak neredeyse imkansız. Mübaşirlerin çoğunun erkek olması da bu dengeyi olumsuz etkilemekte.

Katılımcı B: Bu amaç ile yapılmasa da Kadın tercüman sayısı oldukça fazla olduğu için bu sağlanabilir. Bu oldukça önemli zira özellikle mağdurlar açısından herkes ile iletişim kurmak kolay olmuyor.

Sonuç ve öneriler

Türkiye'deki Mahkeme Salonlarında Kürt Diline İlişkin Haklar başlıkları araştırmamız PEN Norveç adına iki avukat tarafından 2022-2023 yıllarında gerçekleştirilmiş ve taslak raporu 2023 yılında yayınlanmıştır. Araştırmaya 2016-2022 yılları arasında Türkiye'deki yargı sisteminin (Hukuk Mahkemesinden Ağır Ceza Mahkemesine) herhangi bir kademesinde görülen bir davada sanık durumunda ya da cezaevinde tutuklu bulunan, anadili Kürtçe olan 225 sanık katılmıştır. Çalışmanın sonuçları açıkça göstermektedir ki;

- a) hem dilin kendisine hem de bu dili kullanmak istediğini ifade eden sanıklara karşı süregelen açık bir önyargı bulunmaktadır,
- b) ankete katılanların görüşüne göre, anadillerini kullanmaya yönelik tercihleri davalarının sonucunu olumsuz etkilemiştir,
- c) Ankete katılan sanıkların %99'u, polis tarafından ilk ifadeleri alınırken (ki bu ifadelerin birçoğu daha sonra hazırlanan iddianamelerin temelini oluşturmuştur) ana dillerinde ifade verme haklarının bulunduğu konusunda BİLGİLENDİRİLMEMİŞTİR,
- d) Ankete katılan sanıkların %62'si ifade vermeden önce kendilerine yöneltilen suçlamalardan ana dillerinde veya en iyi anlayabilecekleri bir dilde haberdar edilmemişlerdir,
- e) Ankete katılan sanıkların %52'si (ifade verirken veya duruşma sırasında) anadillerini kullanmak istediklerini ifade etmelerine rağmen, bu talepte bulunanların %63'ü reddedilmiştir,
- f) Ankete katılan sanıkların %78'i ifadelerinin (sözlü ifade) tercüman tarafından mahkemeye doğru bir şekilde aktarıldığını düşünmemektedir,
- g) Ankete katılan sanıkların %68'inin anlattıklarına bakılacak olursa, sanıklar Kürtçe konuşmayı talep ettiklerinde hakimler bu talebe ilişkin olarak birçoğu aşağılayıcı olan ve Kürtçeye en iyi ihtimalle 'bilinmeyen bir dil' olarak atıfta bulunan açıklamalar yapmışlardır,
- h) Ankete katılan sanıkların %99'una mahkeme belgeleri anadillerinde ve en iyi bildikleri dilde açıklanmamıştır,
- i) Ankete katılan sanıkların %53'üne yargılama sürecini hızlandırmak için tercümandan vazgeçmeleri tavsiye edilmiştir,
- j) Sanıkların %47'si, konuyu yeterince anlayamamalarının ve kendilerinin yeterince anlaşılamamasının davanın sonucunu etkilediğine inanmaktadır.

Yukarıdaki hususlar, Türkiye'deki mahkemelerin çoğunluğunun AİHS Madde 5'i gözetmediğinin açık bir göstergesidir. Ülke çapında mahkum ve sanıklar arasında yapılan bu anket, yargı tarafından sanıklara yönelik kişisel ve kültürel hakaretlerde bulunulduğuna ve sanıkların dil haklarının açıkça ihlal edildiğine dair ciddi iddialar içeriyor.

Türkiye'de duruşmalarda görev yapan tercümanların yeterlilik ve profesyonellik düzeylerine ilişkin olarak anket şu bulguları ortaya koymuştur:

- a. Ankete katılan sanıkların %99'u Türkiye'deki mahkemelerde standartları belirlenmiş, kaliteli, profesyonel Kürtçe/Türkçe çeviri hizmetlerinin sağlanmasını arzu ettiklerini ifade etmiştir,
- b. Ankete katılan sanıkların %79'u anadillerini kullandıkları veya savunmalarını anadillerinde sunmayı talep ettikleri için, mahkemenin kendilerine karşı olumsuz bir davranış içine girmiş olabileceğini düşünmektedir,
- c. Ankete katılan sanıkların %92'si Kürtçe tercümanların uyması gerekli standart ve kriterlerin yürürlüğe konmasından yanadır.

Özellikle 2016-2018 yıllarından bu yana Türkiye'de hukukun üstünlüğü (her geçen yıl daha da kötüleşen) büyüyen bir kriz içindeyken, tercümanların noterde yemin ederek bölgesel bir listeye eklenmesi şeklindeki mevcut hükmün, ne yazık ki yetersiz olduğunu düşünüyoruz.

Diyarbakır'da 18 gazetecinin devam eden davası ve 26 Kasım 2024'te 8 gazetecinin de aralarında bulunduğu 121 kişi başta olmak üzere yıl boyunca gerçekleşen çok sayıda tutuklamayla, Kürt medya çalışanlarının ve gazetecilerin tutuklanması, tutuklu yargılanması ve hapsedilmesi uygulamaları 2024 yılında da hızla devam etti.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 202. Maddesinde yer alan hüküm, kanımızca, şüphelinin dil haklarını veya adil yargılanma hakkını yeterince desteklememektedir; zira bu kanuna göre, iddiaya ilişkin 'esaslı noktaların' tercüme edilmesi, şüphelinin iddialar ve davanın detayları hakkında bilgilendirilmesi için yeterlidir.

İddianamenin yalnızca 'esas noktalarının' değil, tamamının çevrilmesini talep edenler için yeterli düzenlemeler yapılmamıştır. Ayrıca, 202. maddenin b) fıkrası, tercüman bulundurma 'imkânının' masraflarını karşılama yükümlülüğünün sanığa ait olduğunu ve ayrıca Kürtçe savunma yaparken tercüman kullanma imkânının 'yargılamanın sürüncemede bırakılması amacına yönelik olarak kötüye' kullanılamayacağını iddia etmesi bakımından şüpheli/sanıklara karşı bir önyargıyı içinde taşımaktadır. Bir tercüman bulundurma ve yargı sürecini en iyi anladığı dilde tam olarak kavrayabilme hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 5 ile korunan bir insan hakkıdır ve bu nedenle bir imkân olmaktan ziyade yasayla sabit bir haktır.

'(202. Mad.) b) Esas hakkındaki mütalaanın verilmesi, üzerine sözlü savunmasını, kendisini daha iyi ifade edebileceğini beyan ettiği başka bir dilde yapabilir. Bu durumda tercüme hizmetleri, beşinci fıkra uyarınca oluşturulan listeden, sanığın seçeceği tercüman tarafından yerine getirilir. Bu tercümanın giderleri Devlet Hazinesince karşılanmaz. Bu imkân, yargılamanın sürüncemede bırakılması amacına yönelik olarak kötüye kullanılamaz.

Öneriler:

1. PEN Norveç'in Türkiye'deki yetkililere önerisi, Kürtçe-Türkçe dillerinde sağlanan hukuki tercümanlık hizmeti alanında nitelikli tercümanların eğitilmesi, (yılda iki kez) denetlenmesi ve veri tabanının tutulması için bağımsız bir organın tesis edilmesi olacaktır. Böyle bir veri tabanında cinsiyet dengesinin sağlanması konusunun ciddiye alınması yerinde olacaktır.
2. TOHAV (Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı) ve PEN Norveç iş birliğiyle 14 Ekim 2024 tarihinde İstanbul'da 15 tercümanın katıldığı ve genel olarak hukuka odaklanan 12 eğitim aldığı kurslar düzenlenmiş, bu kurslarda Türkçe-Kürtçe ve Kürtçe-Türkçe yazılı, ardıl ve simültane tercüme konularına değinmenin yanı sıra mahkeme salonu tercümanlığı bağlamında etik ve tarafsızlık üzerine bir başlangıç dersi de yapılmıştır. Bir diğer önerimiz, bu derslerin sadece Kürtçe ve Türkçe hukuki tercümanlık için değil, Türkiye'deki mahkemelerde desteklenen tüm diller için ülke çapında sunulmasıdır.
3. Yargılama sırasında sunulan tercümanlık ve çevirmenlik hizmetlerine ilişkin yeterlilik sınavlarını başlatacak ve denetleyecek bağımsız bir kuruma duyulan ihtiyacı değerlendirmek üzere uzmanlardan oluşan bir komite kurulması da burada sunduğumuz bir başka öneridir.
4. Birleşik Krallık Dilbilimciler Enstitüsü ve onun tarafından verilen DPSI'nın (Kamu Hizmeti Tercümanlığı Diploması'nın) bir model olarak alınıp, Türkiye'de bağımsız bir kurum aracılığıyla istişarelerin yapılarak böyle bir sistemin uygulanmaya başlaması konusuna gereken önemin verilmesi ve buna ilişkin yatırımların yapılması önerilmektedir.
5. Türkiye'deki yargı sisteminde Kürtçe hala bir ayrımcılık kaynağı olmaya devam ederken, bu dili konuşanların haklarının her düzeydeki mahkemelerde daha fazla korunması ve güvence altına alınması için bazı adımlar atılması önerisini de getirmek isteriz. Bu adımlar, ya Avrupa Konseyi üye devletlerinin (sadece AB üyelerinin değil) imzalayabileceği (ve inceleme sonucunda, mevcut imzacıların uygulamak istedikleri kategorileri 'seçme' seçeneğine sahip olacağı) Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'na yönelik bir kategori oluşturulması yoluyla, ya da Türkiye'deki yargılama sırasında sunulan çeviri hizmetleri konusundaki düzenleme eksikliğini gidermek amacıyla mevcut mevzuata daha katı maddelerin eklenmesi yoluyla atılabilir.
6. Türkiye'deki yetkililere, Avrupa Konseyi Komşuluk ve Genişleme Müzakereleri Genel Müdürlüğü'nün ilgili birimleriyle diyaloga girerek Türkiye'deki yargı sistemi içerisinde dil haklarının güvence altına alınmasına yönelik bu tür önemli reformlar için onlarla finansman ve eğitim konularını görüşmelerini öneririz.

Sorular:	Evett:	Hayır:	Yanıt yok:	Evett %	Hayır %	Yanıt yok %
Son 5 yılda bir soruşturmada "şüpheli" ve bir davada "sanık" olarak yer aldınız mı?	Evett: 215	Hayır: 10	Yanıt yok: 0	95.56%	4.44%	0.00%
Size yöneltilen suçlama ve haklarınız ifade öncesinde anlayacağınız bir dilde anlatıldı mı?	Evett: 79	Hayır: 139	Yanıt yok: 7	35.11%	61.78%	3.11%
Kolluk kuvveti/savcılık ifadenizin alınması ve sulh ceza hakimliği sorgusu sırasında ana dilinizi kullanma hakkınız olduğuna dair bir bilgilendirme yapıldı mı?	Evett: 2	Hayır: 217	Yanıt yok: 6	0.89%	96.44%	2.67%
İfadenizin alınması ve/veya hakimlik sorgusu sırasında ana dilinizi kullanmak yönünde bir talepte bulundunuz mu?	Evett: 118	Hayır: 93	Yanıt yok: 14	52.44%	41.33%	6.22%
Bu talebiniz karşılandı mı?	Evett: 44	Hayır: 110	Yanıt yok: 71	19.56%	48.89%	31.56%
Tercüman temin edildiye bu durum ifadenizin alınma süresini uzattı mı?	Evett: 44	Hayır: 42	Yanıt yok: 139	19.56%	18.67%	61.78%
Tercümanın size yöneltilen suçlamaları, soruları ve sizin beyanlarınızı doğru bir şekilde aktardığını düşünüyor musunuz?	Evett: 19	Hayır: 67	Yanıt yok: 139	8.44%	29.78%	61.78%
Soruşturma aşamasında ana dilinizi kullanma talebinize kolluk memurları/savcı/hakim herhangi bir yorum yaptı mı ya da tepki gösterdi mi?	Evett: 86	Hayır: 41	Yanıt yok: 98	38.22%	18.22%	43.56%
Yukarıdaki soruya 'evett' cevabı verdiyseniz kim tarafından (polis memuru, savcı vb.) nasıl bir yorum yapıldı/tepki gösterildi? Bu konuda nasıl hissettiniz?	Evett: 0	Hayır: 0	Yanıt yok: 138	0.00%	0.00%	61.33%
Sulh Ceza Hakimliği tarafından hakkınızda tutuklama kararı verildi mi?	Evett: 130	Hayır: 75	Yanıt yok: 20	57.78%	33.33%	8.89%
Soruşturma aşamasında hakkınızda tutuklama kararı verilmesinde ana dilinizde ifade verme talebinizin/vermeniz etkili olduğunu düşünüyor musunuz?	Evett: 77	Hayır: 45	Yanıt yok: 103	34.22%	20.00%	45.78%
Dava dosyasındaki belgeler ana dilinizde size aktarıldı mı?	Evett: 2	Hayır: 207	Yanıt yok: 16	0.89%	92.00%	7.11%
Hakkınızda hazırlanan iddianameyi ve iddianamedeki suçlamaları anladınız mı?	Evett: 115	Hayır: 13	Kismen: 80 Yanıt yok: 17	51.11%	5.78%	7.56%
Yargılama öncesinde tercüman giderlerini karşılamayı kabul edip etmediğiniz soruldu mu?	Evett: 35	Hayır: 153	Yanıt yok: 37	15.56%	68.00%	16.44%
Mahkemede ana dilinizi kullanma hakkınız olduğunu biliyor muydunuz?	Evett: 169	Hayır: 38	Yanıt yok: 18	75.11%	16.89%	8.00%
Duruşmalarda ana dilinizi kullanma talebinde bulundunuz mu? (doğrudan veya avukatınız aracılığıyla)	Evett: 132	Hayır: 73	Yanıt yok: 20	58.67%	32.44%	8.89%
Mahkemede ana dilinizi kullanma talebinize hakim(ler) ve/veya savcı tarafından olağan dışı ya da aşağılayıcı olduğunu düşündüğünüz herhangi bir yorum yapıldı mı ya da tepki gösterildi mi?	Evett: 85	Hayır: 74	Yanıt yok: 66	37.78%	32.89%	29.33%
Duruşmanın daha hızlı bitirilmesi için tercüman bulundurma hakkında vazgeçilmesi önerildi mi?	Evett: 60	Hayır: 85	Yanıt yok: 80	26.67%	37.78%	35.56%
Mahkeme, Kürtçeyi kullanmanıza imkan sağladı mı?	Evett: 73	Hayır: 120	Yanıt yok: 32	32.44%	53.33%	14.22%
Anlama ve anlaşılma konusundaki yetersizliklerinin yargılamanın sonucunu etkilediğini düşünüyor musunuz?	Evett: 107	Hayır: 70	Yanıt yok: 48	47.56%	31.11%	21.33%
Ana dilde savunma hakkınızı kullanma talebinizin/kullanmanızın mahkemenin size olumsuz yaklaşmasına sebep olduğunu düşünüyor musunuz?	Evett: 132	Hayır: 35	Yanıt yok: 58	58.67%	15.56%	25.78%
Türkiye mahkemelerinde standart hale getirilmiş, yüksek kaliteli ve profesyonel Kürtçe/Türkçe tercüme hizmetleri olmasını arzu eder misiniz?	Evett: 207	Hayır: 3	Yanıt yok: 15	92.00%	1.33%	6.67%
Mahkemelerde Kürtçe tercüme yapacak tercümanlara uymaları gereken standart ve kriterler getirmek sizce iyi bir fikir mi?	Evett: 180	Hayır: 24	Yanıt yok: 21	80.00%	10.67%	9.33%

* Açık uçlu metinsel yanıtlar bu tabloya dahil edilmemiştir.

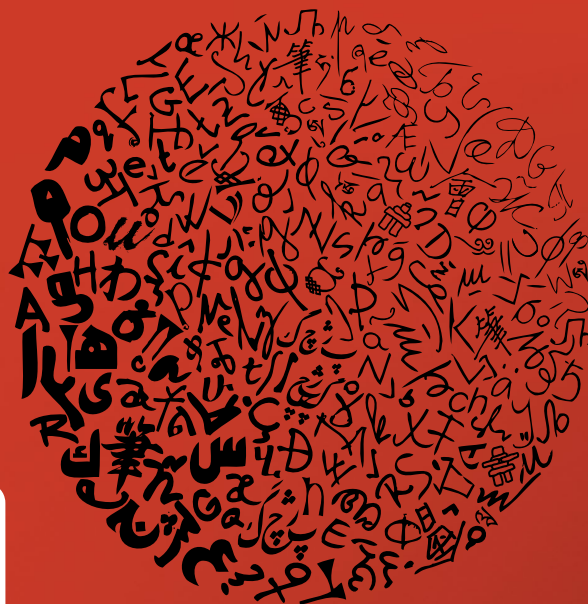
pen
INTERNATIONAL

Girona Manifesto on Linguistic Rights

**Promoting Literature,
Defending Freedom of Expression**

PEN International brings together the writers of the world. Developed in Girona (May 2011) by the PEN International Translation and Linguistic Rights Committee, ratified by the PEN International Assembly of Delegates at the 77th Congress (September 2011), this Manifesto declares PEN International's ten central and guiding principles on linguistic rights.

1. Linguistic diversity is a world heritage that must be valued and protected.
2. Respect for all languages and cultures is fundamental to the process of constructing and maintaining dialogue and peace in the world.
3. All individuals learn to speak in the heart of a community that gives them life, language, culture and identity.
4. Different languages and different ways of speaking are not only means of communication; they are also the milieu in which humans grow and cultures are built.
5. Every linguistic community has the right for its language to be used as an official language in its territory.
6. School instruction must contribute to the prestige of the language spoken by the linguistic community of the territory.
7. It is desirable for citizens to have a general knowledge of various languages, because it favours empathy and intellectual openness, and contributes to a deeper knowledge of one's own tongue.
8. The translation of texts, especially the great works of various cultures, represents a very important element in the necessary process of greater understanding and respect among human beings.
9. The media is a privileged loudspeaker for making linguistic diversity work and for competently and rigorously increasing its prestige.
10. The right to use and protect one's own language must be recognized by the United Nations as one of the fundamental human rights.

PEN International promotes literature and freedom of expression and is governed by the PEN Charter and the principles it embodies—unhampered transmission of thought within each nation and between all nations. Founded in London in 1921, PEN International connects an international community of writers. It is a forum where writers meet freely to discuss their work. It is also a voice speaking out for writers silenced in their own countries. Through its Centres, PEN operates on all five continents with 146 centres in 102 countries.

To learn more about the Girona Manifesto on Linguistic Rights, visit www.pen-international.org/who-we-are/translation-linguistic-rights/girona-manifesto/girona-manifesto-on-linguistic-rights/

PEN International is a registered charity in England and Wales with registration number 1117088.

Brownlow House, 50-51 High Holborn,
London, WC1V 6ER. United Kingdom.
Tel: +44 (0)20 7405 0338

www.pen-international.org

**P E N
N O R W A Y
2025**